

Opinnäytetyö (YAMK)

Turun Ammattikorkeakoulu

Kulttuuriala, Soveltava taide

2019

Heini Vahtera

10 KOHTAUSTA SEKSUAALISESTA VALLANKÄYTÖSTÄ

– nopean toiminnan artistinen teatteriprojekti

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuuriala, Soveltava taide

2019/ 42 sivua, 8 liitesivua

Heini Vahtera

10 KOHTAUSTA SEKSUAALISESTA VALLANKÄYTÖSTÄ

- nopean toiminnan artistinen teatteriprojekti

Opinnäytetyöni kehittämishanke on nopean toiminnan artistinen teatteriprojekti yhteistyössä Kulttuurivaltakunta osuuskunnan kanssa. Tämä artikkeli kuvaa teatteriprojektin vaiheita ja niistä kumpuavia havaintoja.

Teatteriprojektin aiheena ja tavoitteena oli käsitellä seksuaalisen vallankäytön globaalia ja kollektiivista ongelmaa artistimin keinoin. Projekti pyrki tutkimaan aktivismin ja teatteritaiteen rajapintaa, sekä osallistavan teatterin keinoja käsitellä ja vaikuttaa nopeasti yhteiskunnalliseen ilmiöön ja ongelmaan. Samalla projektin tavoitteena oli olla osa pitkäjänteistä työtä kitkeä seksuaalinen vallankäyttö suomalaisen yhteiskunnan rakenteista ja toimia moottorina kohti yhteiskunnallista muutosta. Tavoitteena oli mahdollistaa aiheen työstäminen taiteen keinoin sekä esityksen tekijöille että sen yleisölle.

Teatteriprojektin aikana syntynyt työryhmä Nopean Toiminnan Naiset työstivät kymmenen päivän aikana esityksen 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä. Yleisö osallistui esityksen prosessiin kirjoittamalla anonyymeja tarinoita esityksen yhteyteen avattuun internetblogiin. Lisäksi yleisöllä oli mahdollisuus osallistua esityksen lopussa olevaan mielenosoitukseen. Esitys sai ensi-iltansa Turun Taideakatemian Köysiteatterissa 03.11.2018. Esitystä on tilattu vierailulle keväällä 2019 Turun Kaupunginteatterille, Turun FinFringe teatterifestivaaleille ja Helsingin Ylioppilasteatterille.

Avaan artikkelissa teatteriprojektiin vaikuttaneita teoreettisia lähtökohtia ja tutkin seksuaalista vallankäyttöä yhteiskunnallista ilmiönä. Projektiin osallistuneen työryhmän kirjatun ryhmähaastattelun pohjalta totean onnistuneeni tavoitteessani ja väitän teatteriprojektin olleen artistinen teko.

ASIASANAT:

nopean toiminnan teatteri, aktivismi, osallistava taide, seksuaalinen vallankäyttö, #metoo

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Applying Arts

2019| 42+ 8 appendices

Heini Vahtera

10 SCENES ABOUT ABUSE OF SEXUAL POWER

- Rapid-action artistic theater project

My thesis development project is a rapid-action artistic theater project in cooperation with the Kulttuurivaltakunta cultural cooperative. This article describes the stages of the theater project and the observations that were raised through it.

The theme and aim of the theater project was to address the global and collective problem of abuse of sexual power use by means of activism. The project sought to explore the interface between activism and theatrical art, as well as ways of dealing with and influencing this social phenomenon and problem quickly by a participatory theater. At the same time, the aim of the project was to be part of a long-term effort to eradicate abuse of sexual power in the structures of Finnish society and act as a means for social change. The goal was to allow working on the subject for the participants and the public by artistic means through a participatory theatrical project.

During the theater project, the working group Nopean Toiminnan Naiset (Rapid-Action Women) produced in ten days 10 scenes of abuse of sexual power. The audience participated in the presentation process by writing anonymous stories to the internet blog that was opened aside the presentation. In addition, the public had the opportunity to participate in the demonstration at the end of the theater performance. The performance was premiered at the Rope Theater of Turku Art Academy on 03.11.2018. The performance has been commissioned for a visit to the City Theater of Turku in spring 2019, to the FinFringe Theater Festival in Turku and to the Helsinki Student Theater.

In this article I describe the project, open up the theoretical starting points and study abuse of sexual power as a social phenomenon that influenced the theater project. On the basis of a recorded interview with the project team, I find myself successful in reaching the goals and claim that the theater project was an artistic act.

KEYWORDS:

Rapid Action Theater, Activism, Inclusive Art, Abuse of Sexual Power, #metoo.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 SEKSUAALINEN VALLANKÄYTTÖ SUOMESSA	4
2.1 Suomi sivuuttaa seksuaalisen vallankäytön tilastot	4
2.2 Seksuaalinen vallankäyttö on vaiettu tabu	5
2.3 Henkilökohtainen on poliittista	6
2.4 Muutoksen tuulia ja #metoo	8
3 ARTIVISMI, NOPEAN TOIMINNAN TEATTERI JA OSALLISTAVA TAIDE	11
3.1 Artivismi	11
3.2 Nopean toiminnan teatteri	14
3.3 Osallistava taide	15
4 MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	17
4.1 Kaatunut yhteistyö	17
4.2 Uusi yhteistyökumppani Kulttuurivaltakunta osuuskunta	18
4.3 Artivistisen ja nopean toiminnan teatteriprojektin avoin haku	20
4.4 Työryhmän muodostuminen	22
5 PROSESSIN KUVAUS	24
5.1 Työskentelytavoista sopiminen	24
5.2 Työskentelyvaihe	25
5.3 Esityksen taiteelliset valinnat	28
5.4 Ensi-ilta ja yleisöä osallistava mielenosoitus	30
5.5 Esityksen yleisöpalautte	31
6 NOPEAN TOIMINNAN NAISET– HAASTATTELU JA ESITYSKIERTUE	34
6.1 Työryhmän ryhmähaastattelu	34
6.2 Esityskiertue	39
7 LOPPUPÄÄTELMÄ	41
LÄHTEET	43

Liitteet

- Liite 1. Avoin haku
- Liite 2. Turun Sanomien arvostelu
- Liite 3. Irstas pomohumppa
- Liite 4. Loppulaulu

KUVAT

<i>Kuva 1. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.</i>	50
<i>Kuva 2. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.</i>	50
<i>Kuva 3. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.</i>	51
<i>Kuva 4. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.</i>	51
<i>Kuva 5. Juliste Turun Kaupunginteatterin vierailusta. Grafiikka: Matti Vahtera.</i>	52

1 JOHDANTO

Seksuaalisesta vallankäytöstä käydään nyt aktiivista ja kriittistä yhteiskunnallista keskustelua maailmanlaajuisesti. Suomi elää nyt historiallista murrosvaihetta seksuaalisen vallankäytön tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Sosiaalisessa mediassa vuonna 2017 alkanut #metoo-ilmiö, ei ole lopettanut kuohuntaansa ja ajankohtaiset uutiset uutisoivat maailmanlaajuisesti seksuaalisen vallankäytön ilmiöistä. Myös Suomessa on paljastunut seksuaalirikoksia laajalla skaalalla. Ne ulottuvat seksuaalisesta häirinnästä jopa törkeisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin asti. Seksuaalinen vallankäyttö on ollut aiheena lähellä omaa elämääni jo pidempään, sekä tahtomattani että oman aktivistisen valintani vuoksi.

Ajatus seksuaalista vallankäyttöä käsittelevästä teatteriprojektista lähti havainnostani suomalaisessa yhteiskunnassa. Havaintoni mukaan Suomi on epätasaarvoinen maa. Olen halunnut pureutua aiheeseen jo noin kymmenen vuoden ajan ja kerännyt rohkeutta nostaa seksuaalisen vallankäytön tabun esille. Näkökulmani aiheeseen on hyvin henkilökohtainen, sillä olen itsekin seksuaalirikoksen uhri ja selviytyjä. Olen käsitellyt aihetta oman terapian lisäksi työssäni teatterin ja soveltavan draaman kentällä.

Tarpeeni ottaa kantaa seksuaalisen vallankäytön ongelmaan ja tuoda henkilökohtainen kokemukseni julkiseksi käynnistyi todella vuonna 2015 kun osallistuin ystäväni elokuva- ja dokumenttiohjaajan Katja Niemen dokumenttiin omalla tarinallani kokemastani raiskauksesta. Dokumentin äänityksessä minulle tuli yllätyksenä voimakas tunnelataus raiskaukseeni liittyvästä arvottomuuden tunteesta. En ollut avannut tarinaani kymmenen vuoteen kenellekään niin yksityiskohtaisesti. Olin käsitellyt seksuaalista vallankäyttöä ja väkivaltaa laajemmalla tasolla, mutten henkilökohtaisen traumani kautta. Valtava häpeän, syyllisyyden ja arvottomuuden tunne puski uudelleen pintaan alitajunnastani. Niemen dokumenttielokuvan myötä tulin tietoiseksi siitä, etten ollutkaan kohdannut omaa traumaani moneen vuoteen tunnetasolla. Ymmärsin, että työtä olisi vielä tehtävä niin oman traumani käsittelemisen kanssa, kuin myös yhteiskunnallisella ta-

solla. Seksuaalisen vallankäytön hiljainen hyväksyminen olisi saatava loppumaan. Tasa-arvon tulisi toteutua niin koko maailmassa, kuin tasa-arvon ”mannekiinimaassa” Suomessa.

Niemen ohjaama dokumenttielokuva nimeltään §1 pääsi esitettäväksi Tampereen elokuvafestivaaleille ja Artova Film Festivaaleille vuonna 2016. Seuraavana vuonna elokuva vieraili myös Prahassa Ji.hlava Academy elokuvafestivaaleilla. Elokuva kirvoitti Niemen (2017) mukaan keskustelua varsinkin Prahassa, ajan-kohtaisen sosiaalisen median #metoo-ilmiön vuoksi. (Niemi 2017) Olin häkeltynyt siitä muutosvoimasta, jonka #metoo sai mediassa aikaan. Avaan ilmiötä laajemmin luvussa 2.4.

Päätin ottaa kantaa aiheeseen ja osallistua keskusteluun artivismin keinoin. Halusin tutkia aktivismin ja taiteen rajapintaa ja tehdä teatteria artivistisesta näkökulmasta. Artivismi tulee sanoista taide (art) ja aktivismi. Avaan artivismin käsitettä tarkemmin luvussa 3.1. Halusin tutkia nopean toiminnan teatterin mahdollisuuksia reagoida yhteiskunnalliseen ilmiöön ja ongelmaan nopeasti. Tavoitteeni oli mahdollistaa aiheen työstäminen osallistavan teatterin näkökulman kautta niin esityksen tekijöille kuin sen yleisölle. Projektin laajin tavoite oli olla osa pitkäjänteistä työtä kitkeä seksuaalinen vallankäyttö suomalaisen yhteiskunnan rakenteista ja toimia moottorina kohti yhteiskunnallista muutosta. Käsittelen nopean toiminnan teatteri -käsitettä luvussa 3.3.

Nopean toiminnan artivistiseen teatteriprojektiin osallistui avoimen hakuprosessin myötä kuusi 80–90-luvun taitteessa syntynyttä naista, jotka olivat kaikki teatterialan osaajia. Projektin toteutettiin intensiivisesti ja nopeasti ja esitys *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* työstettiin vain kymmenessä päivässä.

Käsittelen artikkelissa seksuaalisen vallankäytön ongelmallisia tilastoja Suomessa ja omaa suhdettani aiheeseen. Toinen luku päättyy sosiaalisen median #metoo-ilmiön esittelyyn ja sen mahdollistavaan muutokseen. Kolmannessa luvussa avaun artikkelin avainkäsitteitä artivismin, osallistava taide ja nopean

toiminnan teatteri. Neljännessä luvussa avaan teatteriprojektin syntyvaiheita ensin epäonnistuneen yhteistyökumppanuuden myötä ja esittelen sitten uuden yhteistyökumppanin, Kulttuurivaltakunta osuuskunnan. Esittelen aiempaa työhistoriaani aiheen parissa KUTINA-seksuaalikasvatus Forum-teatteriprojektin myötä vuodelta 2015. Viidennessä luvussa kuvaan teatteriprojektin prosessin vaiheita, projektin aikana käytettyjä työmenetelmiä ja esityksen taiteellisia valintoja. Kuudennessa luvussa reflektoin projektin viimeisenä päivänä toteutettua ryhmähaastattelua ja pohdin tavoitteiden toteutumista prosessissa. Viimeisessä luvussa esittelen projektissa syntyneen Nopean Toiminnan Naiset artistisen teatteriryhmän tulevaisuuden näkymiä ja toimintatapoja työhön seksuaalista vallankäyttöä vastaan. Loppupäätelmässä väitän *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* esityksen ja sen prosessin olevan artistinen teko. Perustelen väitteeni analysoimalla työryhmän haastattelussa nousseita havaintoja ja yleisön palautetta.

2 SEKSUAALINEN VALLANKÄYTTÖ SUOMESSA

Suomalaisen tasa-arvon ihanteen alla piilee mielestäni vaiettu tabu seksuaalisesta vallankäytöstä. Alla esiteltyjen tutkimusten mukaan seksuaalinen vallankäyttö on sukupuolittunutta ja juurtunut osaksi suomalaisen yhteiskunnan rakenteita. Seksuaalista vallankäyttöä on ollut vaikea osoittaa todeksi, kun valtaapitävät eivät ole nähneet tarvetta muuttaa rakenteita ja puuttua seksuaaliseen vallankäyttöön. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat lapset, nuoret naiset, muunsukupuoliset, transsukupuoliset ja maahanmuuttajat. European Union Agency for Fundamental Rights eli EU:n perusoikeusviraston (2014) ja Amnesty International Suomen osaston (2019) tekemistä tutkimuksista on luettavissa Suomessa tapahtuvasta seksuaalisen vallankäytön ilmentymien karu totuus.

2.1 Suomi sivuuttaa seksuaalisen vallankäytön tilastot

EU:n perusoikeusviraston vuonna 2014 toteuttaman tutkimuksen mukaan Suomi edusti EU-maiden kärkipäätä väkivaltatilastoissa. Suomalaisista naisista 30% on joutunut fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi nykyisen tai entisen kumppaninsa toimesta. Yksi kymmenestä naisesta on kokenut seksuaalista väkivaltaa 15 vuoden ikään mennessä ja yksi kahdestakymmenestä naisesta on raiskattu. (European Union Agency for Fundamental Rights 2014, 21–22.)

EU:n perusoikeusviraston tutkimuksen hurjista luvuista huolimatta naisten oikeuksiin ei ole tullut käytännön parannusta, vaikka Suomi on ollut muun muassa mukana ratifioimassa Istanbulin sopimuksen vuonna 2015. Istanbulin sopimus käsittelee Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvaa väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista. Kansainvälisen ihmisoikeusjärjestön Amnestyn Suomen osaston vuonna 2019 julkaiseman raportin mukaan raiskausrikoslain tulkinnat ja tuomiot ovat kuin arpapeliä. Amnestyn raportin mukaan Suomen rikosoikeusjärjestelmässä on pahoja puutteita. Rikosoikeusjärjestelmä suvaitsee edelleen käytännössä hiljaisesti naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkival-

lan. Amnesty vetoaa Suomen eduskuntaan ja vaatii muun muassa raiskauslain-säädännön muuttamista suostumusperustaiseksi.

Vuosittain noin 50 000 Suomessa asuvaa naista kokee seksuaalista väkivaltaa, kuten raiskauksen. Harva raiskaustapaus käsitellään oikeudessa: vuonna 2017 nostettiin vain 358 raiskaussyytettä, joista ainoastaan 209 johti langettavaan tuomioon (...) Suurin osa uhreista ei ilmoita seksuaalisesta väkivallasta poliisille. He, jotka ilmoittavat seksuaalisesta väkivallasta, kohtaavat järjestelmän, joka ei vastaa kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita uhrien kohtelun osalta. (Amnesty International Suomen osasto 2019, 4).

2.2 Seksuaalinen vallankäyttö on vaiettu tabu

Suurin osa seksuaalisen vallankäytös uhreista ei ilmoita väkivallasta tai hyväksikäytöstä poliisille. Uhrit kokevat rikoksen tekijältä syyllistystä, vähättelyä tai uhkailua. Tämä hiljentää uhrin usein tehokkaasti. Syitä uhrin seksuaalisen vallankäytön salaamiseen on usein myös uhrin kannattelemat häpeän, syyllisyyden ja pelon tunteet. Haavoittuvassa asemassa olevat uhrit pyrkivät luonnollisesti suojaamaan asemaansa tai pelkäävät asemansa vaikeutuvan entisestään. Asia on niin arkaluotoinen ja kipeä, että siitä on helpompi mielummin vaieta.

Psykologi Maaret Kallio käsittelee seksuaalisesta väkivallasta toipumista kirjassaan *Oon siellä jossain mun*. Kirja pohjautuu anonyymiin nettikyselyyn, mihin vastasi 319 seksuaalista hyväksikäyttöä tai väkivaltaa kokenutta suomalaista. Kallio (2015) nostaa esille kyselyyn vastanneiden salaamisen ilmiön. Salaaminen ei ole usein uhrin tietoinen valinta tai toivottu pyrkimys. Ihmisen psyyke voi työntää mielestään vaikeat asiat piiloon, mikä samanaikaisesti eristää ihmisen mahdolliselta avulta ja tuelta. (Mts. 43.) Seksuaalisen väkivallan kokemuksiin liittyy usein häpeän ja syyllisyyden tunne. Kallion mukaan seksuaalisen väkivallan tekijäkin on saattanut omalla toiminnallaan tai puheillaan voimistaa uhrin kokemaa syyllisyyttä. Syyllisyyden tunne on usein voimakkaampi, jos väkivalta on tapahtunut läheisessä suhteessa. Tuolloin uhri kokee olevansa helposti osallinen väkivallan tai hyväksikäytön onnistumisessa. (Kallio 2015, 68.)

2.3 Henkilökohtainen on poliittista

”Henkilökohtainen on poliittista” (the personal is political) on 1960-luvun lopun feminismin toisen aallon tunnettu iskulause. Sen mukaan ihmisten yksityiset ja henkilökohtaiset kokemukset ovat kytköksissä laajempiin sosiaalisiin ja poliittisiin rakenteisiin. (Schober 2009, 50–51.)

Tämä kuuluisa feministinen iskulause on antanut minulle voimaa tuoda henkilökohtainen traumani julkiseksi ja osaksi aktivistista työtäni seksuaalista vallankäyttöä vastaan. Olen osa seksuaalisen väkivallan tilastoja ja selviytynyt raiskauksesta, joka tapahtui vuonna 2006. Vein tapaukseni poliisille ja lopulta oikeuteen vuonna 2008. Ystäväni poikaystävä raiskasi minut juhannusyönä. Heräsin siihen, että kanssani oltiin sukupuoliyhteydessä ilman suostumustani. Syytetty sai oikeuden päätöksellä tuomion seksuaalisesta hyväksikäytöstä, koska tapaukseeni ei liittynyt suoranaista väkivaltaa. Tuomioksi syytetty sai ehdollista vankeutta kaksi kuukautta ja sakot henkisestä ja fyysisestä kärsimyksestä. Vasta vuonna 2014 eduskunta päätti hyväksyä raiskausrikoslakiin muutoksen, jonka mukaan tapaukseni olisi voitu tulkita raiskaukseksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. (Raiskausrikoslaki 20/2014, §1).

Omat keinoni selviytyä seksuaalisen vallankäytön aiheuttamasta syyllisyyden ja häpeän tunteista ovat olleet saamani kriisiterapia ja rikoksen vieminen oikeuslisiin. Koin saavani suuren osan syyllisyyden tunteesta pois omilta hartioiltani, kun siirsin vastuun yhteiskunnalle ja tuomareiden päätettäväksi. Puhun tapauksestani nykyisin oikeuden päätöksen vastaisesti seksuaalisen hyväksikäytön sijaan raiskauksena. Se on kannanottoni raiskauslainsäädännön muutettavaksi

suostumusperustaiseksi. Vuonna 2008 tyydyin kuitenkin oikeuden asettamaan tuomioon ja olin helpottunut, että syytetty sai edes syytteen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Toipumistani edisti vahva tukiverkostoni ja oma äitini, joka ajoi päättäväisesti asiaani eteenpäin ja vei minut asianajajan kautta poliisille, kun olin itse shokissa ja kykenemätön puolustamaan oikeuksiani. Päätin kriisiterapi- an myötä puhua kokemuksestani avoimesti ja annoin myös luvan pistää oi- keusprosessini julkiseksi. Avoimuudellani halusin siirtää vastuun rikoksen teki- jälle ja samalla edistää seksuaalirikosten ilmoittamisen kynnyksen madaltumista Suomessa.

Samaan aikaan, vuonna 2008, aloitin opiskelun teatteri-ilmaisun ohjaajan linjalla Turun Taideakatemiassa. Teatterista muotoutui minulle ilmaisukanava, jolla pystyn käsittelemään ympärilläni havaitsemiani ilmiöitä. Vakiintunut tyylilajini on musta komedia. Huumorin avulla pystyn käsittelemään kipeitä asioita terapeut- tisella tavalla. Valmistinkin ensimmäisen vuoden opiskelijana sooloteoksen, mi- kä oli aktivistinen stand up -esitys omasta raiskauskokemuksestani. Aihe ei ollut tuolloin vielä osa julkista keskustelua ja sen käsitteleminen tuntui vaikealta ja jopa vaaralliselta. Stand up -esitykseni oli lajinsa kategoriassa tuskin vakuuttava tai hauska. Se pisti yleisön aluksi nauramaan vaivaantuneena ja lopulta hyvin hiljaiseksi. Tämä olikin tavoitteeni mutta esitys aiheutti minulle myös häpeällisiä tunteita. Julkinen ulostuloni raiskauksestani aiheutti kuitenkin vastavuoroisesti minulle luottamuksellisesti kerrottuja tarinoita lähipiirissäni tapahtuneista seksu- aalisesta hyväksikäytöstä ja väkivallasta. Yllätyin lähipiirini valtavasta puhumat- tomien tarinoiden määrästä. Miltei jokainen kuulemani tarina on pysynyt edel- leen salaisena uhrien toiveesta. Rikosten avaaminen vuosien jälkeen vaatisi valtavaa psyykkistä voimaa kohdata vaikeat tunteet. Se voisi myös riskeerata läheiset sosiaaliset suhteet, kun salaisuus rikkoisi kulissit ystäväpiireissä, per- heissä, suvuissa tai työyhteisöissä. Tulin tietoiseksi valtavasta tabusta, jota kannattemme yhteiskuntamme rakenteissa.

2.4 Muutoksen tuulia ja #metoo

Suomen valtion tilastojen mukaan raiskausrikoksista uskalletaan nykyään ilmoittaa poliisille enemmän kuin kaksi vuotta sitten. Poliisille ilmoitetut seksuaalirikokset ovat nousseet tilastollisesti tuntuvasti. Se kertoo, että seksuaalirikosten ilmoittamisen kynnyks on madaltunut viime vuonna merkittävästi. Tilastokeskuksen vuonna 2019 julkaistun tutkimuksen mukaan tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä kasvoi 13,8% vuonna 2018. Tämä antaa toivoa positiivisesta muutoksesta.

Raiskauksia ilmoitettiin 1 338 eli 93 tapausta (7,5 prosenttia) enemmän kuin vuonna 2017. (...) Lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli tietoon 1 363 mikä on 16,7 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Lisäksi ilmoitettiin 1 019 muuta seksuaalirikosta. Näistä 529 oli seksuaalista ahdistelua, mikä on 115 tapausta (27,8 prosenttia) enemmän kuin vuonna 2017, mutta yhtä paljon kuin vuonna 2016. Viranomaisien tietoon tulleiden raiskausten ja lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrät vaihtelevat vuosittain paljonkin. Yksittäiset rikosilmoitukset voivat sisältää usean osateon käsittäviä tapahtumasarjoja. (Suomen virallinen tilasto SVT 2019).

Olen hämmästynyt juuri nyt tapahtuvasta keskustelukulttuurin muutoksesta Suomessa. Seksuaalirikosten ilmoittamisen kynnyksen madaltuminen tuo toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Nyt olisi viimein Suomen hallituksen aika ottaa seksuaalisen vallankäytön ilmiöstä poliittinen niskalenkki. Internet ja sosiaalinen media sekä niiden mahdollistama nopea tiedonkulku ovat mielestäni avaintekijä tämän päivän politiikassa. Sosiaalisen median ilmiö #metoo on tästä hyvä esimerkki.

Seksuaalisen vallankäytön hiljainen hyväksyminen koki todellisen muutoksen, kun sosiaalisen median #metoo-ilmiö kuohui Hollywoodin mediassa lokakuussa 2017. Elokuvaohjaaja-tuottaja Harvey Weinstein sai yli 50 naisen raiskaus- ja ahdistelusyhtökset. Näyttelijä Alyssa Milano kannusti yhteisöpalvelu Twitterissä kaikkia seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kohteeksi joutuneita naisia kirjoittamaan twiitin #metoo (minä myös). Milanon twiitti aloitti sosiaalisessa mediassa todellisen hyökyaallon kun #metoo-ilmiö levisi maailman laajuisesti ilmiöksi. Kampanja osoitti, kuinka laaja-alaisesta ilmiöstä on kyse ja kuinka arkipäiväistynyttä ja sukupuolittunutta seksuaalinen häirintä on. Todellisena alkuna #metoo-ilmiölle voidaan kuitenkin pitää ihmisoikeusaktivisti Tarana Burkea, joka perusti #metoo-kampanjan jo vuonna 2006. Kampanja kiinnitti huomionsa erityisesti rodullisia vähemmistöjä edustaviin naisiin kohdistuvaan seksuaaliseen vallankäyttöön, mutta vasta Milanon twiitti teki ilmiöstä globaalin. (Launis ym. 2018, 7.)

Myös suomalaisessa mediassa kuohuttiin #metoo-ilmiöstä ja valtaapitäviä elokuva-alalla vaikuttaneita miehiä syytettiin seksuaalisesta vallankäytöstä. Elokuvaohjaaja ja käsikirjoittaja Heidi Lindén (2018) oli tehnyt opinnäytetyönsä Taidekorkeakoulussa tapahtuneesta seksuaalisesta häirinnästä vuonna 2016 ja joutui #metoo-ilmiön myötä yllättäen keskelle mediatapahtumaa. Lindéniltä vaadittiin todisteita väitteilleen ja syyllisten nimiä, jotta seksuaalista vallankäyttöä harjoittavat saataisiin vastuuseen. Nimien paljastaminen olisi vaatinut myös uhrin nimien paljastamisen. Elokuva-alalla työllistyminen on vaikeaa ja oman aseman riskeeraaminen on työllistymisen näkökulmasta todellinen riski. Lindén kuvaa yksityiskohtaisesti tapahtumien kulkua kirjassa #metoo eli miten hiljaisuus rikottiin ja osoittaa, miten syvästi elokuva-alan rakenteisiin seksuaalinen vallankäyttö on juurtunut. (Lindén ym. 2018, 37–45.)

Juristi Merja Pentikäinen (2018) avaa Lindénin kirjassa #metoo-ilmiötä kansainvälisen oikeuden ja tasa-arvon näkökulmasta. Pentikäisen mukaan Suomesta on puuttunut poliittinen tahto käsitellä naisiin kohdistuvaa väkivallan ongelmaa. Ongelmaa vähätellään ja uhrin ei saa tarvitsemaansa apua. Pentikäinen kritisoi Suomessa naisia suojelevien lakien puuttumista ja valvonnan puutetta. Mo-

nissa työpaikoissa ei noudateta edes jo olemassa olevaa lainsäädäntöä ja epäasiallista käytöstä kohdanneet uhrin jätetään yksin asiansa kanssa. Nykyinen tilanne ja erityisesti elokuva-alan käytännön rakenteet ja toimintatavat ylläpitävät ihmisten pahoinvointia ruokkivaa vaikenemisen kulttuuria, kirjoittaa Pentikäinen. (Lindén ym. 2018, 134–136.)

3 ARTIVISMI, NOPEAN TOIMINNAN TEATTERI JA OSALLISTAVA TAIDE

3.1 Artivismi

Kehittämishankkeeni eli artistinen nopean toiminnan teatteriprojekti ja sen aikana syntynyt esitys *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* on mielestäni artivismia. Artivismin käsite on Suomessa vielä kohtalaisen tuore, vaikka aktivistisesta taiteesta on toki puhuttu jo 1960-luvun lopulta asti. Tässä artikkelissa ja kehittämishankkeessani artivimi tarkoittaa minulle pyrkimystä positiiviseen yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen muutokseen.

Ulla Karttusen artikkeli lehdessä TAIDE 4/08 Aktivistinen taide, aikamme raptiotaide esittelee aktivistisen taiteen esimerkkejä. Karttunen kiteyttää aktivistisen taiteen suuntautuvan taide-esineen sijasta prosessiin ja suljetun taidemaailman sijasta ulos todellisuuteen. Aktivistisen taiteen peruspyrkimyksenä on sosiaalinen muutos ja se, ettei taide jää taiteeksi. Karttunen tiivistää aktivisen taiteen syntyneen nykytaiteen merkittävästä muutosvoimista 1960-luvun lopulla, josta se on eriytynyt omaksi taidemuodokseen viimeistään 1990-luvulla. Aktivistisen taiteen teemoina ovat olleet yhteiskunnalliset epäkohdat esim. markkinat, ympäristö, rasismi, aids, seksismi ja väkivalta. Toisaalta Karttunen esittää näkemyksen, jossa aktivistinen taide ei ole enää erillinen taidelaji, vaan osa tavanomaisia nykytaiteen keinoja. Karttunen esittelee Palais de Tokyon kuraattori Nicolas Bourriaudin näkemyksen, jossa aktivistisen taiteen keinot ovat liukuneet osaksi nykytaidetta ja taiteen nykytehtävänä nähdään jo luodun kulttuurisen aineksen käsittelemisen ja kriittisen kierrättämisen. (Karttunen 2008, 42–46.)

Artisti, journalisti ja teatteriopettaja Malin Aghed vastaa kysymykseen, kuka on artisti. Artisti on luova henkilö, joka haluaa taiteellisen työn kautta innostaa ja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumiseen arjessa. Taitelija on henkilö, joka näkee muutoksen voiman kulttuurissa, pedagogiassa ja vuoropuhelussa. Artistit

ovat pyrkineet jo vuosia vaikuttamaan poliittisiin esityslistoihin artivismin keinoin. Nykyään keskitytään yleensä sosiaalisten kysymysten, eriarvoisuuden, syrjinnän, vallan rakenteiden, sisäisten normien ja ympäristön muokkaamiseen. Artistit voivat tehdä poikkitaiteellista yhteistyötä, mikä voi johtaa erilaisiin taideprojekteihin, kuten katutaiteeseen, flash-mob tapahtumiin tai mielenosoituksiin. (Aghed 2018, 21–22.)

Kuubalainen performanssi- ja installaatiotaiteilija ja aktivisti Tania Bruguera uskoo artivismin voivan vaikuttaa positiiviseen sosiaaliseen muutokseen. Bruguera mukaan taiteella ja politiikalla on paljon yhteistä. Ne kuvittelevat molemmat tulevaisuutta ja hallitsevat tunteiden ja symbolien käytön voiman. Taide ja politiikka vaikuttavat ihmisiin. Bruguera tekee taidetta, joka vastaa juuri tiettyyn poliittiseen jännitteeseen ja nimittää sitä poliittisesti ajankohtaiseksi taiteeksi (political-timing specific art). Jos poliittinen tilanne muuttuu, taideteoksen esittäminen ei ole enää relevanttia. Artivismi muodostuu Bruegan mukaan luovasta tiedosta ja käytännön tiedosta, jotka synnyttävät yhdessä poliittista tietoa. Kuuban poliittinen jännite ja vapaan puheen sensuroiminen sai Bruguera pysyttämään installaation kansainväliseen taidetapahtumaan Havannaan, minne hän rakensi puhujapöntön ja kutsui vieraita puhumaan avoimeen mikrofoniiin minuutin ajan ilman seuraamuksia. Taideteokseen osallistujat käyttivät mikrofoonia puhuakseen poliittisesta sensuurista Kuubassa. Teos keskeytettiin, mikä osoitti Kuuban sensuurin olevan edelleen todellinen. Bruguera toteaa, että on ironista ja surullista, että ainoastaan taidetapahtuma pystyi sallimaan hetken vapaalle puheelle. (Bruguera 2013.)

Epädemokraattisissa ja sananvapautta rajoittavissa valtioissa syntyy luonnollisesti myös aktivistista ja poliittista taidetta. Voisikin ajatella, että mitä ahtaampaa politiikkaa valtaa pitävä valtio harjoittaa, sitä suurempi tarve on aktivistiselle ilmaisulle. Aktivismi tarkoittaa ympäröivän yhteiskunnan ja sen säädösten ja lakien kyseenalaistamista ja joskus jopa lain rikkomista.

Gabriella Elina Impostin (2015) avaa aktivististen taideryhmien syntyä Venäjällä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenen vaihtuessa. Aktivististen ryhmien kuten Bombilyn, Voinan ja Pussy Riotin taideteokset ovat olleet rohkeasti provokatiivisia. Globaalisti tunnetuin näistä ryhmistä on Pussy Riot. Feministinen punkryhmä julisti olevansa Putinin hallitusta ja sen kontrollia ja seksismiä vastaan. Pussy Riot-ryhmä pukeutui neonvärisiin kommandopipoihin ja värikkäisiin vaatteisiin, mikä salli anonymiteetin. Ryhmän mukaan kuka tahansa voi olla Pussy Riotin jäsen, jos niin haluaa. Vuonna 2012 helmikuussa ryhmä toteutti tunnetuimman taideiskunsa, kun se esiintyi Kristus Vapahtajan Katedraalissa Moskovassa, jonka jälkeen kolme ryhmän jäsentä vangittiin ja vapautettiin seuraavana vuonna laajan medianhuomion saattelemana.

Venäjän artistiset ryhmät ovat dokumentoineet ja levittäneet taidettaan ihmisten tietoisuuteen laajasti internetin ja sosiaalisen median välityksellä. Tällä tavoin myös taiteilijoiden oikeudenkäynnit ja median huomio tulee osaksi taideteosta. Bombilyn taideryhmän perustaja Anton Nikolaev näkee artistismin käsitteen eroavan aktivismista niiden toimintastrategioiden kautta. Nikolaevin mukaan aktivismi sisältää itsessään jo toiminnan, kun taas artistismissa toiminta on lisäksi interaktiivista. Artistinen informaation jakaminen internetissä mahdollistaa reaktioiden ja keskustelun laajentumisen. (Imposti 2015, 6–12.)

Olin katsomassa Tampereen Teatterikesässä 2017 vierailevaa Belarus Free Theatren esitystä Burning Doors, missä yksi esiintyjistä oli Pussy Riotista tunnettu aktivisti Maria Alyokhina. Esitys kritisoi ilmaisunvapauden riistoa ja vangitsemista, taiteilijoiden henkilökohtaisten kokemusten kautta. Vaikka esitys oli intensiivinen, fyysinen ja aiheeltaan rankka, se jäi minulle etäiseksi. Tämä johtuu varmasti siitä, ettei minulla ole juuri samaistumispintaa ko. aiheeseen. Pohdin, miten henkilökohtaiset ohjaukseni saattaisivat jäädä samasta syystä etäiseksi vastavuoroisesti toisille katsojille, jotka eivät jaa kanssani samaa kulttuuria. Vierailuesityksissä on hyvä muistaa, että jos esityksen irrottaa omasta kontekstistaan ja vie sen vierailulle esim. toiseen maahan, se tulkitaan aina uusiksi uudessa kontekstissa. Esityksen esittelyteksti löytyy Tampereen teatteri-

kesä -festivaalin sivuilta: <https://www.teatterikesa.fi/ajankohtaista/burning-doors-taistelua-ilmaisunvapauden-puolesta/>.

3.2 Nopean toiminnan teatteri

Valitsin projektille nopean toiminnan ideologian, koska olin kiinnostunut teatterin tekemisestä nopealla sykkeellä ja kuullut kajaanilaisesta teatteriryhmästä ”Nopean toiminnan joukot”. Aktivismiin ja teatteritaiteen rapapintaa tutkiva Nopean toiminnan joukot -ryhmä on Kajaanin Harrastajateatterissa keväällä vuonna 2009 syntynyt monivuotinen koulutus- ja tutkimusprojekti. Sen yhtenä kehittäjänä toimii teatteri-ilmaisun ohjaaja Eino Saari. Projektin pääajatuksena on kysyä, miten taide voisi reagoida aikaansa nopeasti. Nopean toiminnan teatterin ideana on ajankohtaisuus, nopea reagointi, suora toiminta, monitaiteellisuus, jalkautuminen uusiin esiintymistiloihin ja yllättävät esitykset. (Nopean toiminnan joukot 2019.)

Otin Eino Saareen yhteyttä haastatellakseni häntä Nopean toiminnan joukotryhmän työskentelytavoista. Saari kertoi Nopean toiminnan joukot syntyneen vastaliikkeenä pitkille ja perusteellisille projekteille. Ryhmä halusi tutkia teatterin/taiteen mahdollisuuksia muuttaa yhteiskuntaa, kaupunkikuvaamme ja heitä itseään. Saari täsmentää paikallisuuden merkittävyyttä ryhmälle. Toteutettavat työryhmät ja aiheet valittiin lähiympäristöstä. Innoittajina toimivat Ranskan situationistit, happeningin perinteet, fluxus ja surrealistiset kokeilut sekä 2000-luvun puolelta Kallion Teatterin ja Todellisuuden Tutkimuskeskuksen toiminta. Nopean Toiminnan joukot tuottivat klubi-iltoja, työpajoja, esityksiä, kadunvaltauksia, kaupunkitapahtumia ja erilaisia kokeiluja kaupunkitilassa. (Saari 2019)

Tämän ryhmän toimintamalli todisti, että nopea toiminta ja sen intensiivinen syke voisi olla myös toimiva tapa tehdä teatteria. Minusta tuntui myös hyvältä painaa ns. kaasua pohjaan vaikean aiheen äärellä. Ajattelin, että pitkässä prosessissa ehtisi pahimmillaan kieriskellä häpeän ja pelon tunteissa niin pitkään, että

ryhmä alkaisi kyseenalaistaa koko esityksen ja prosessi ehditsi mennä pahaan solmuun ennen esitystä. Tiivis aikataulu ja artivismin termin tuoma energia antoivat voimaa mennä pelkoa ja vaikeita tunteita päin.

3.3 Osallistava taide

Teatterikorkeakoulun erikoissuunnittelija Pekka Korhonen (2014) näkee osallistava taide -termin syntyneen soveltavan taiteen yhteyteen. Soveltava taide ja osallistava taide vastaavat taidekentällä tapahtuneeseen diskurssin muutokseen, missä perinteisesti valmiin taideteoksen ja teoksen tekijän korostamisen sijaan huomio on kiinnittynyt enemmän taiteen tekemisen prosessiin, vuorovaikutukseen ja taiteen kollektiiviseen tekijyyteen. Osallistava taide on tietoinen taiteen kietoutumisesta yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin rakenteisiin. Se kiinnittää huomion myös taiteen mahdollisuuksiin vaikuttaa ihmisten elämään myös taidekontekstin ulkopuolella.

Korhonen vastaa huoleen taiteen itseisarvon syrjäytymisestä soveltavan ja osallistavan taiteen tieltä. Vaikka taiteen kenttä laajenee ja saa uuden päämäärän, taiteen tekemisen luja ydin, luova alkutuotanto ei katoa. Osallistavassa taiteessa luovan prosessin sisältyvä oppimispotentiaali pyritään tarjoamaan myös muille kuin taiteen ammattilaisille joko esityksen muodossa tai osallistamalla heidät taiteen tekemisen prosessiin. Osallistava taide pyrkii muutokseen ajattelussa, asenteissa ja toiminnassa. Taideteoksen omistajuus rakentuu yhteiseksi ohjaajan ja osallistujien kesken tapauskohtaisesti painottuen. Toiminnan keskiössä ovat yhteisön jäsenet ja/tai yhteisö ongelmineen. Yhteisön jäsenet otetaan mukaan taiteelliseen prosessiin tutkimaan yhteisönsä muutostarpeita. (Korhonen 2014, 14–25.)

Osallistavan taiteen ideologia oli mielestäni välttämätön suhteessa käsiteltävään aiheeseen. Ongelma oli kollektiivinen ja siksi sen toteuttamisen tavankin tulisi olla. Valitsin osallistaviksi elementeiksi ensin esityksen yhteyteen avatun

keskustelun blogissa, mikä keräsi tarinoita seksuaalisesta vallankäytöstä #me-too-ilmiön puhkeamisen aikana. Tarinat otettiin osaksi esityksen käsikirjoitusta. Osallistujat toimivat tällöin blogin kautta anonyymeina osallistujina mutta tärkeänä osana esityksen muodostumisen prosessia. Toinen osallistava elementti oli teatteriprojektin avoin hakuilmoitus. Ilmoituksen myötä projektiin tulleet naiset osallistuivat yhdessä rakennettavaan teokseen itsenäisinä ja esiintyvinä taiteilijoina, jotka toivat panoksensa yhteiseen teokseen, jonka lopullisesta taiteellisesta päätäntävällästä vastasin minä.

Perinteisessä teatterissakin toki kaikki työryhmän jäsenet toimivat itsenäisinä taiteilijoina ja ohjaajan näkemyksen tukijoina, mutta soveltavassa ja osallistavassa teatterissa työryhmä toimii tasa-arvoisempana ryhmänä, jossa ei toimita usein tekstilähtöisesti vaan materiaalia tuottaa koko ryhmä. Tässä projektissa käsikirjoituksen tein minä pääasiassa mutta blogin anonyymit tarinat ja työryhmän naisten kertomat kokemukset vaikuttivat suuresti esityksen käsikirjoituksen sisältöön. Myös katsojille avattiin mahdollisuus osallistua esitykseen näytelmän viimeisessä kohtauksessa, mistä kerron lisää luvussa 5. Minua kiehoi ulottaa projekti myös ulos perinteisestä teatteritilasta ja osaksi julkista tilaa, esim. Turun kauppatorille. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, mikä saattoi johtua projektin haastavan tiiviistä aikataulusta.

4 MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

4.1 Kaatunut yhteistyö

Kehittämishankkeeni alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa seksuaalista vallankäyttöä käsittelevä koko illan esitys nykysirkuksen keinoin yhteistyössä nykysirkusryhmä 7+ kanssa. Esiintyjät olisivat olleet sirkuksen ja esittävän taiteen ammattilaisia ja minä olisin toiminut ryhmän vierailevana ohjaajana ja käsikirjoittajana. Olimme ehtineet neuvottelemaan mahdollisista esiintymistiloista ja hahmottelemaan esityksellemme näkökulmia ja kohtausideoita, kun #metoo-ilmiö pyyhki ylitsemme kuin tilauksesta.

Perustimme nopeasti blogisivuston, jossa tulevan esityksen työnimeksi annettiin ”we too” (me myös). Halusimme avata keskustelun blogin muodossa, jotta tärkeä aihe pysyisi käynnissä, eikä tyrehtyisi liian nopeasti. Arvioimme tuolloin virheellisesti, että #metoo-ilmiö pysyisi median kiinnostuksen kohteena korkeintaan kaksi viikkoa. Blogiin pyydetyillä tarinoilla halusimme saada materiaalia tulevan esityksen käsikirjoitukseen ja tarjota samalla seksuaalisen vallankäytön uhreille mahdollisuus osallistua esityksen prosessiin. Avaan lisää blogiin tullutta materiaalia luvussa 5. Nykysirkusryhmä 7+ ei kuitenkaan saanut esityksen tuottamiseen ja työskentelyyn apurahaa ja yhteistyömme kaatui.

Epäonnistuneen yhteistyön myötä jouduin suunnittelemaan kehittämishankkeeni tekijät uusiksi. Olin varannut Turun Taideakatemia Köysiteatterin kahdeksi viikoksi alkuperäisen nykysirkusesityksen työskentelyä varten. Nyt minulla oli jäljellä enää teatterin tilavaraus muttei työryhmää. Käsikirjoitusprosessi oli kuitenkin ehtinyt jo käynnistyä. Samalla törmäsin opinnoissani minulle uuteen termiin: artivismi. Minua alkoi kiinnostaa aktivismin ja taiteen rajapinta ja viehätyin tavasta ajatella tekemääni taidetta artivistisena tekona. Artivismi antoi minulle terminä tarvittavaa potkua ja uskallusta jatkaa työtäni aiheen parissa.

Sain idean toteuttaa kymmenen päivää kestävästä artivistisesta teatteriprojektista, mikä tutkisi soveltavan ja osallistavan taiteen keinoja käsitellä ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen ongelmaan. Projektin päätökseksi ajattelin toteuttaa artivismi-iltaa, missä esitettäisiin mahdollisesti puheita artivismin keinoista vaikuttaa yhteiskuntaan ja kymmenen fragmentaarista, eli itsenäistä kohtausta aiheesta seksuaalinen vallankäyttö. Aikataulu oli tiukka tilavarauksen rajallisuuden vuoksi. Toki olisin voinut hakea projektille lisää aikaa ja tilaa, mutta rajallinen aikataulu sai minut innostumaan haasteesta. Olin kuullut nopean toiminnan teatterin metodista ja se sai minut vakuuttumaan siitä, että nopea aikataulu voisi toimia edukseen tässä projektissa.

4.2 Uusi yhteistyökumppani Kulttuurivaltakunta osuuskunta

Pyysin uudeksi yhteistyökumppaniksi Kulttuurivaltakunta osuuskuntaa, jonka perustajajäsenenä olen toiminut jo vuodesta 2012 lähtien. Osuuskunta toimii nykyisin pääasiassa Turussa Teatteri Mundon tiloissa mutta se vaikuttaa myös muualla Varsinais-Suomen ja Uudenmaan alueella. Kulttuurivaltakunta osuuskunta toimii työosuuskuntana eri taiteenalojen ammattilaisille. Sen toiminta-ajatuksena on hyvinvoinnin luominen taiteen ja kulttuurin keinoin. Osuuskunnan toiminta on painottunut pääasiassa soveltavaan taiteeseen, teatteriin ja draamaan. Toimintaa ovat tukeneet muun muassa Suomen Kulttuurirahasto, Taiteen edistämiskeskus ja Turun Teatterisäätiö rs. (Kulttuurivaltakunta osuuskunta 2019.)

Kulttuurivaltakunta osuuskunta mahdollisti kehittämishankkeelleni puitteet tarjoten harjoitustilan, markkinointialustan ja kontaktit paikallisiin toimijoihin. Työskentelen Kulttuurivaltakunta osuuskunnan hallituksessa sihteerinä ja projektimuotoisesti ohjaajana. Olen järjestänyt osuuskunnan kautta erilaisia kursseja ja työpajoja erinäisille kohderyhmille.

Esittelen työesimerkkinä seksuaalikasvatusta käsittelevän KUTINA-draamatyöpajan. Saimme apurahan Satakunnan alueen Taiteen edistämiskeskukselta vuonna 2015 KUTINA-draamatyöpajan Forum-näytelmän työstöä ja draamatyöpajan pilotointia varten. Kyseessä oli kulttuurihyvinnön avustus Kulttuurivaltakunta osuuskunnalle. Toimin työpajan ja Forum-näytelmän käsikirjoittajana ja ohjaajana. Näyttelijöinä toimivat kaksi kollegaani, teatteri-ilmaisun ohjaajat Veera Alaverronen ja Ilja Mäkelä. Käsittelimme seksuaalisen vallankäytön ongelmaa nuorten näkökulmasta. Tavoitteemme oli pysäyttää seksuaalista vallankäyttöä mahdollistava puhumattomuuden kierre ja valistaa nuoria heidän oikeuksistaan Forum-teatterin keinoin.

Forum-teatterissa vaikeat ilmiöt saadaan kerrotuksi tarinan kautta niin, että yleisö voi vaikuttaa tarinan kulkuun. Forum-teatteri on brasilialaisen poliitikon ja teatterintekijän Augusto Boalin kehittämä interaktiivinen teatterimenetelmä. Menetelmässä yleisö pääsee ratkomaan päähenkilön kohtaamia ongelmia ehdottamalla tälle vaihtoehtoisia toimintatapoja. Yleisö saa keskeyttää näytelmän huutamalla ”seis”, aina kun näkee, että päähenkilö tulee väärinkohdeksi. Ohjaaja haastattelee yleisöä ja haastaa pohtimaan, miten kunkin ongelman voisi purkaa ja miten päähenkilö voisi kussakin tilanteessa toimia toisin. Näyttelijät improvisoivat yleisön ehdottamia ratkaisuja kohtaus kerrallaan. Forum-teatterissa oppiminen tapahtuu kollektiivisesti. (Mehto 2008, 61.)

Käsikirjoitin kaksi Forum-näytelmää, toinen 15-vuotiaan tytön ja toisen 14-vuotiaan pojan näkökulmasta. Käsikirjoituksen tapahtumat kehittyvät Forum-metodin mukaisesti askel askeleelta kohti pahinta mahdollista tilannetta, jossa päähenkilö on umpikujassa. Valitsin käsikirjoitukseen nuorten seksuaalikäyttäytymisen tutkimuksissa havaittuja ongelmia ja ilmiöitä. Etsin materiaalia sosiaali- ja terveysministeriön, Väestöliiton ja THL:n julkaisuista. Käsikirjoittamani tarinat ovat täten ikään kuin yhteenvetoja Suomessa todetuista nuorten seksuaalikäyttäytymiseen liittyvistä ongelmista.

KUTINA-draamatyöpaja sai pilottinsa Kuninkaanhaan yläkoulussa 9.2.2016. Siihen osallistuivat kaikki koulun 8-luokkalaiset nuoret, n. 110 nuorta ja 10 opettajaa. Työpaja toteutettiin päivän aikana kahteen kertaan ja illalla työpajasta tehtiin myös lyhyempi ”demo” vanhempainiltaa varten, jossa n. 50 vanhemmalle kerrottiin päivällä toteutetusta työpajasta. Työpajat onnistuivat hyvin ja oppilaat osallistuivat aktiivisesti Forum-teatterin työstämiseen ja siitä syntyneeseen keskusteluun. Onnistuneesta pilotista huolimatta KUTINA-draamatyöpaja ei ole toistaiseksi saanut lisärahoitusta työpajojen esittämistä varten erinäisiltä apurahahoilta. KUTINA-draamatyöpajoja voi tilata edelleen kouluihin internetsivuilta: <https://kulttuurivaltakunta.weebly.com/kutina.html>.

4.3 Artivistisen ja nopean toiminnan teatteriprojektin avoin haku

Tulevalle työryhmälle oli määritelty kirjallisesti tavoitteet hakuilmoituksessa. Lähetin tähän kehittämishankkeeseeni liittyvän avoimen hakuilmoituksen työryhmälle Turun Taideakatemian, Kulttuurivaltakunta osuuskunnan ja Facebookin paikallisille teatteri- ja kulttuurialan ryhmittymille. Ilmoitin projektista myös neljälle tuntemalleni esiintyjälle, joiden arvelin voisivan olla kiinnostuneita projektista. He ilmaisivatkin heti kiinnostuksensa projektiin. Muu tuleva työryhmä oli minulle alussa ”täysi mysteeri”. Etsin projektiin aikuisia esiintyjä ja ohjaajia sukupuolta määrittelemättä. Päätin rajata projektista alaikäiset osallistujat pois aiheen arkaluonteisuuden vuoksi. Pohdin pitkään kantaani myös projektin tasa-arvosta naisten ja miesten välillä. Minusta on tärkeää sanoa projektissa ääneen tosiasiat, että seksuaalinen vallankäyttö on tutkimusten mukaan sukupuolittunut ja siksi tässä aiheessa on tärkeää antaa tilaa ensisijaisesti naisnäkökulmalle. Sen ei silti tarvitse estää miesten mahdollisuutta käsitellä aihetta, mutta miesnäkökulman tulisi projektissa tukea muutosta kohti tasa-arvoa, eikä jarruttaa tasa-arvon kehitystä.

Ilmoituksessa oli tulkittavissa myös toivomus osallistujien olevan taidealan ammattilaisia, taiteen opiskelijoita tai harrastajia. Näin ollen projekti ei ollut avoin

haku kaikille aikuisille ihmisille, vaan se sisälsi oletuksen vähintään taiteen harastuneisuudesta. Päätin jättää itselleni mahdollisuuden myös rajoittaa osallistujamäärää tarpeen mukaan, enkä siksi määritellyt työryhmän kokoa ilmoituksessa. Olin varautunut siihen, että ryhmään voisi tulla mukaan ihmisiä, jotka olisivat halunneet toimia projektissa esiintyjien lisäksi myös ohjaajana. Tuolloin työskentelyä olisi voinut toteuttaa myös pienryhmätyöskentelynä ja olisin voinut ottaa projektiin mukaan suurenkin joukon ihmisiä ja toimia itse ohjaajan tehtävän sijaan projektin tuottajana ja fragmentaarista kohtauksista koostuvan kokonaisuuden taiteellisena suunnittelijana.

Ilmoituksessa tehtiin selväksi myös projektin taiteellinen muoto (10 fragmentaarista kohtausta) ja aikataulu (10 päivässä). Arvioin kymmenen fragmentaarisen kohtauksen olevan realistista toteuttaa kymmenen päivän aikana. Olin tietoinen siitä, että lopullinen teatteriprojekti tulisi olemaan prosessinsa ja tekijöidensä näköinen. Tämän vuoksi projektin kymmenen kohtausta eivät myöskään olisi yksin minun käsissäni. Esityksen lopputuloksen hiomisesta ja teoksen omistajuudesta irti päästäminen oli hyvin vapauttavaa. Ilmoitus kirjoitettiin suomeksi, joten voidaan katsoa, että sen kohderyhmänä toimi käytännössä suomalaiset aikuiset, jotka olivat kiinnostuneita aiheen käsittelemisestä taiteen keinoin.

Projektin aiheena ja tavoitteena on olla osa pitkäjänteistä työtä kitkeä seksuaalinen vallankäyttö yhteiskuntamme rakenteista ja toimia moottorina kohti yhteiskunnallista muutosta. Samalla projekti tarjoaa kanavan globaaliin ja kollektiiviseen ongelmaan työstämällä seksuaalista vallankäyttöä taiteen keinoin. Nopean toiminnan teatteriprojektissa tutkitaan aktivismin ja teatteritaiteen rajapintaa ja soveltavan teatterin keinoja käsitellä ja vaikuttaa yhteiskunnallisesti ja nopeasti yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja ongelmiin. Osallistavan teatteriprojektin kautta aiheen työstäminen on mahdollista niin esityksen tekijöille kuin sen yleisölle. (Liite 1. Avoin haku.)

4.4 Työryhmän muodostuminen

Teatteriprojektiin ilmoittautui lopulta yhteensä vain kuusi naista: Karen Soinila, Meri-Tuuli Lönn, Mariella Nikkanen, Janina Koski, Tuulia Lindholm ja Nadja Uusiperhe. Lindholm oli työskennellyt kanssani aiemmin ohjaajan assistenttina ja kolme naisista Koski, Nikkanen ja Uusiperhe ohjauksessani näyttelijänä. Ryhmän naiset olivat myös yllättäen keskenään hyvin samaa ikäluokkaa, kaikki 80-90-luvun vaihteessa syntyneitä. Ryhmästä puolet olivat ammatiltaan teatteri-ilmaisun ohjaajia ja puolet itseoppineita teatterin tekijöitä. Ryhmä muodostui vahvoista teatteritaiteen osaajista, joilla oli palava halu ottaa kantaa seksuaalisen vallankäytön keskusteluun. Minulle tarjoutui mahdollisuus ajatella projektin esitystä rohkeasti. Tämän ryhmän kanssa mikä vain näytti olevan mahdollista.

Projekti aloitettiin Turun Taideakatemia Köysiteatterissa, missä työryhmä tapasi ensi kertaa toisensa. Pidin projektista esitelmän, missä kerroin historiastani aiheen parissa. Keskustelimme #metoo-ilmiön merkityksestä ja tavoitteestamme vaikuttaa keskusteluun artivismin keinoin. Ryhmän jäsenistä ei alustavasti yksikään tahtonut alustavasti toimia ohjaajan roolissa, vaan kaikki halusivat toimia esiintyjänä. Karen Soinila tahtoi osallistua projektiin osana teatteri-ilmaisun ohjaajan opintojaan työharjoittelijan tehtävässä. Sovimme hänen tehtävikseen toimia ohjaajan assistenttina, dialogistina ja apuna tuotannollisessa työssä. Samalla hän toimi esityksen musiikin ja äänimaailman suunnittelijana ja esityksen livemuusikkona.

Projektilla oli myös tausta-apuna Turun Taideakatemia henkilökuntaa: äänisuunnittelija Otto Wahlroos, valosuunnittelija Marko Kallela, tuottaja Jani Pihlajamaa ja puvustaja Mervi Kuittinen. Projektin puolesta välissä Kallelan tilalle ja valosuunnittelijan paikalle tuli Paul Damade. Taideakatemia henkilökunta opasti meitä taustavoimina, mutta varsinaisen suunnittelutyön ja toteutuksen teimme valoja lukuun ottamatta itse. Projektin esityksen taltioi myös Turun Taideakatemia valokuvauslinjan opiskelija Jussi Ronkkoinen.

Hain projektiin lisäksi yhteistyökumppaneiksi paikallisia järjestöjä kuten Turun Kriisikeskusta, Tyttöjen taloa ja Amnestyä. Nopean toiminnan teatterimetodi ei kuitenkaan istunut järjestöjen aikatauluun, eikä heillä ollut mahdollisuutta tai mielenkiintoa reagoida ehdotukseeni yhteistyöstä näin nopealla aikataululla. Tulevaisuudessa tiedän, että yhteistyötarjoukset on tehtävä järjestöille ajoissa.

5 PROSESSIN KUVAUS

5.1 Työskentelytavoista sopiminen

Aikataulu määriteltiin työryhmälle selväksi jo avoimessa hakuilmoituksessa mutta se tarkentui prosessin myötä. Varsinaiselle esityksen työstämiselle oli varattu yhteensä kymmenen päivää ja koko projektille kolmetoista päivää. Projekti ja-
kautui ajallisesti kahdelle erilliselle viikolle, minkä katkaisi syyslomaviikko. Pro-
jektin ensimmäinen päivä pyhitettiin projektin käynnistykselle ja aiheeseen
orientoitumiseen. Varsinainen työskentelyvaihe alkoi seuraavana päivänä. Pro-
jektin kaksi viimeistä päivää varattiin ensi-illalle ja viimeinen päivä prosessin
fyysiselle ja henkiselle purkamiselle. Työryhmä sitoutui harjoituksiin oman päi-
vä- tai iltatyönsä puitteissa, jolloin harjoitukset oli porrastettu neljän tunnin aa-
mupäivä- ja neljän tunnin iltaharjoituksiin. Harjoitusten lisäksi tein itse intensii-
vistä suunnittelutyötä ja tuotannollista työtä yhteistyössä assistenttini Soinilan
kanssa.

Puhuin ryhmälle yhteisen turvallisuuden huolehtimisesta niin, että sovimme jaet-
tujen tarinoiden ja henkilökohtaisten asioiden pysyvän luottamuksellisina ja
alustavasti vain ryhmän sisäisinä asioina. Jokainen sai määritellä itse, miten
henkilökohtaista materiaalia oli valmis tuomaan osaksi lopullista julkista esitys-
tä. Sovimme pitävämmme prosessin kuitenkin ensisijaisesti taiteellisena ja artivis-
tisena tekona, vaikka prosessissa saattoi olla myös terapeutisia piirteitä. Oli
selvää, että vaikean aiheen kanssa työskentely saattoi avata työryhmässä yllät-
täviä tunnelukkoja ja sovimme, että vaikean tunnemylläksen edessä haemme
apua ammattilaisilta. Keskustelimme myös siitä, ettei ryhmään kuulumisen tar-
vinnut tarkoittaa lainkaan kipeiden ja henkilökohtaisten traumojen avaamista.
Pyrimme estämään näin mahdollista painetta kuulua ryhmään. Traumaattisten
kokemusten jakamisesta ei ollut tarkoitus tulla kilpailua tai ehtoa ryhmään kuu-
lumiselle. Muistutin ryhmän jäseniä pitämään huolta omista rajoistaan ja puhuin

omasta pyrkimyksestäni ohjaajana kohdella näyttelijöitä myötätuntoisesti. Työryhmän välille syntyi henkilökohtaisten tarinoiden jakamisen myötä oman tulkin-tani mukaan nopeasti luja keskinäinen luottamus.

Ryhmä ei toiminut tietoisesti vertaistukiryhmänä mutta jälkepäin, kun analysoin tapahtunutta prosessia, näen siinä yhtäläisyyksiä vertaistukitoiminnalle. Vertaistuen asiantuntijat Anne Laimio ja Sonja Karnell avaavat vertaistuen merkitystä artikkelissaan Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Laimio ja Karnell piirtävät selkeän rajan terapian ja vertaistoiminnan välille. Vertaistoiminta on 90-luvun puolivälissä Suomeen tullut uusi tuen ja auttamisen muoto. Vertaisryhmän jäsenillä on yhteinen kokemus, johon he saavat toisiltaan vertaistukea. Toiminta perustuu tasa-arvoiseen kuunteluun ja ihmisten väliseen kunnioitukseen. Vertaistuella on tutkitusti hyvinvointia lisäävä ja yhteiskunnallinen merkitys. Toiminta ei kuitenkaan kilpaile sosiaali- ja terveystalouden kanssa, vaan sillä on itsenäinen yhteiskuntaa uudistava ja kansalaisaktiivisuutta ilmentävänä merkitys. (Laimio & Karnell 2010, 11–12.)

5.2 Työskentelyvaihe

Aloitimme työskentelyn lukemalla läpi ”wetoo”-blogiin tulleita kirjoituksia, mitkä toimivat keskustelujen käynnistäjänä. Blogi oli kerännyt yhteensä 28 kirjoitusta kahden päivän aikana. Ohessa on esimerkki blogiin tulleista tarinoista. Blogin tarinoissa pääsee lähemmäs todellisia tarinoita ja tapahtumia, joita #metoo-statusen alla voi olla. Blogiin kirjoitetut tarinat ovat edelleen luettavissa osoitteessa: www.wetooesitys.weebly.com.

*-Heräsin yöllä siihen, että vieressäni nukkunut mies runkkasi pääl-
leni. Oltiin työkavereita ja nukuimme työpaikan yöpaikassa. Hala-
simme kerran hyvän työvuoron jälkeen. Myöhemmin tuntui, että ha-
laus oli liikaa ja antoi vääriä signaaleja. Mutta ei kai nyt sentään?!
-Vietnamilainen hotellinomistaja yritti takista repien raahata minut
omaan huoneeseensa. Sain huudettua kaverin apuun.*

-Tuntuu, että näitä kertoja on paljon: kun hymyilet tai olet ystävällinen miehelle, olet jo velkaa seksiä. Jos et anna, hän syyllistää sinua jääkuningattaruudesta, pihtauksesta ym. Tätä syyllistäminen on todella yleistä.

-Monenlaista huutelua ja pepulle läpsintää.

-Facebookissa yksityisviestejä, joissa puhutaan, kuinka minua halutaan panna ja miksen voisi antaa, eikös se olisi kivaa. (Wetooesitys 2017)

Blogin tarinat synnyttivät vilkasta keskustelua ja osoittivat että monet tarinat olivat samastuttavia ja tunnistettavia ilmiöitä. Kokemuksemme seksuaalisesta vallankäytön ilmiöistä ulottui aikuisuudesta teini-ikään ja jopa lapsuuteen asti. Ehdotin pian, että esityksen kohtaukset tulisivat kulkemaan kronologisessa järjestyksessä lapsuudesta kohti aikuisuutta. Koska käsikirjoitusprosessi oli ollut jo työn alla vuoden ajan, olin hahmotellut oman elämäni käännekohtia suhteessa seksuaaliseen vallankäyttöön ja kirjoittanut auki kolme kohtausta elämästäni. Kirjoitetut kolme kohtausta toimivat taiteellisen työskentelyn starttina. Aloitimme toiminnallisen osuuden tekemällä usein fyysisiä ja kehollisia harjoituksia. Lämmittelyharjoitusten jälkeen siirryimme tekemään lavalle kohtauksia. Kirjoitettujen kohtauksen ohella improvisoimme lavalle tarinoita, joista olimme juuri keskustelleet. Tämä työtapanne muistutti improvisaatiota ja tarinateatterintekniikkaa.

Tarinateatteri (Playback Theatre) on yksi improvisaation muoto, missä katsoja osallistuu esitykseen kertomalla elämästään todellisuudessa tapahtuneen hetken, tilanteen tai tarinan. Tarinan kertomisen jälkeen ohjaaja pyytää katsojaa roolittamaan näyttelijät esittämään juuri kerrotun tarinansa hahmoja. Katsoja katsoo esitystä lavalla ohjaajan vieressä, jotta yleisö näkee tarinan kertojan reaktiot. Näyttelijöiden on kuunneltava tarina keskittyneesti ja suhtauduttava tarinaan empaattisuudella ja leikkimielisyydellä. (Salas 1996, 6–7.)

Työskentelymme erosi perinteisestä tarinateatterista siinä määrin, että minä määrittelin ohjaajana, mitä tarinaa olimme rakentamassa kohtaukseksi ja roolitit

näyttelijät sattumanvaraisesti. Näyttelijät improvisoivat kohtaukset niin, että minä saatoin ohjaajana syöttää lennossa uusia ohjeita näyttelijöille. Toteutimme kohtaukset ikään kuin yhteisen improvisaation ja leikin kautta. Usein videoin improvisoidut kohtaukset muistiinpanojen tapaan ja kirjoitin ne harjoitusten päätteeksi kohtauksiksi seuraavalle päivälle. Videomateriaalista pyrin kiteyttämään kohtauksista oleellisen ja kirkastamaan hahmojen tahtojen suuntia ja käännekohtia selkeämmäksi. Seuraavana päivänä toteutimme usein saman kohtauksen uudestaan ja uusien roolitusten kanssa. Rooleja kokeilivat ne esiintyjät, jotka milloinkin saattoivat pääsemään seuraaviin harjoituksiin mukaan. Lopullisen roolijaon löimme lukkoon prosessin puolesta välissä.

Harjoitukset rakentuivat usein yhteisten keskustelujen ja toiminnallisen tekemisen välillä joustavasti tasapainoillen. Esiintyjät työskentelivät koko prosessin ajan keskittyneinä ja innostuneina. He tarjosivat erilaisia vaihtoehtoja toteuttaa kohtauksia. Prosessissa vallitsi vapaa ja leikkimielinen tunnelma, jossa spontaanisti saatoimme pysähtyä puhumaan kollektiivista muistoistamme ja havainnostamme aiheen äärellä. Joskus keskustelut pysäyttivät toiminnallisen osuuden tyystin ja koin keskustelun keskeyttämisen väkivaltaisena. Kirjoitin keskusteluissa nousseita teemoja ja havaintoja muistiin ja hahmottelin niistä kohtauksia seuraavalle päivälle.

Ryhmä kunnioitti toistensa kokemuksia ja tarinoita tasapuolisesti ja toi taiteellisia näkökulmiaan aktiivisesti esille yhteisen työn prosessissa. Tässä projektissa minä toimin ohjaajan ja käsikirjoittajan roolissa, jolloin minulla oli valtaa valita ja sijoittaa yhteiset havainnot lavalle ehdottamalla tavalla. Naiset toimivat esiintyjinä ja tarjosivat aktiivisesti erilaisia toteuttamistapoja roolihahmoille ja niiden tavoille toimia.

Käsikirjoitus eli prosessin mukana koko projektin ajan. Päivitin käsikirjoitusta työryhmämme yhteiseen Google Drive -kansioon, josta esiintyjät pystyivät seuraamaan reaaliajassa käsikirjoituksen muodostumista. Tekniikka osoittautui toimivaksi. Kirjoitin myös suoraan käsikirjoitukseen muistiinpanoja esityksen

läpimenoharjoituksista punaisella värillä. Näin esiintyjät pystyivät lukemaan käsikirjoitukseen tulleet kommentit heti harjoituksen jälkeen. Tämä toimintamalli oli meille kaikille uusi ja ihmettelin itse, miksen ollut aiemmin keksinyt käyttää tätä toimintatapaa ohjaajantyössäni.

Läpimeno tarkoittaa koko esityksen harjoittelemista keskeytyksettä, vaikka harjoituksen aikana tapahtuisi isojakin virheitä. Näin saadaan informaatiota kokonaisuuden toimivuudesta ja esityksen kohtauksien ryhmistä suhteessa kokonaisuuteen. Läpimeno harjoituksen jälkeen näyttelijät ovat usein uupuneita ponnistuksesta ja heidän kykynsä ottaa vastaan korjattavia ohjeita on rajoittunut. Huomasimme kirjallisen palautteen suoraan käsikirjoituksessa helpottavan korjauksien paikantamista nopeasti.

5.3 Esityksen taiteelliset valinnat

Alkuperäisenä ajatuksenani oli toteuttaa lavalle kymmenen fragmentaarista kohtausta, eli erillisiä kohtauksia ilmiöstä yhtenäisen tarinan sijaan. Intuitioni sanoi kuitenkin nopeasti, etteivät fragmentaariset kohtaukset kosketa tunnetasolla yleisöä niin voimakkaasti kuin tarina ja päähenkilön ympärille luotu draaman kaari. Projektin ensimmäisen viikon päätyttyä olin saanut kirjoitettua auki esityksen dramaturgisen kaaren ja ensimmäiset kohtaukset valmiiksi. Tajunnanvirranomainen dramaturgia syntyi prosessin myötä havainnostamme käsitellä vaikeaa aihetta. Kun omaa historiaa ja muistoja lähtee tutkimaan, löytää usein menneisyydestään uusia ja melkein unohtuneita muistoja. Oma kokemukseni raiskauksesta ja oikeudenkäynnistä oli kipein muistoni, jonka uskalsin tuoda lavalle vasta projektin seuraavalla viikolla. Oma väistelyni vaikean aiheen kanssa synnytti myös esitykseen väistelevän dramaturgian, jossa tarinan päähenkilö Heidi juoksee terapeuttinsa kysymyksiä pakoon ja eksyy aiheesta aina uuteen kohtaukseen. Aristoteelisen dramaturgian mukaan päähenkilö kulkee kohti esityksen suurinta kliimaksia. Se on yleensä päähenkilön henkinen tai fyysinen kamppailu tarinan suurinta vastustajaa vastaan. Tässä esityksessä suurin kliimaksi tapahtuu, kun päähenkilö Heidi uskaltaa käsitellä traumaansa ja tarina

päätyy oikeussaliin. Suurimpana vastustajana nähdään yhteiskunnan epäoikeudenmukainen oikeusjärjestelmä.

Esitys toteutettiin pääasiassa perinteisen puheteatterin keinoin, mutta siinä oli myös nykyteatterin elementtejä, kuten live videoprojisoitua, ns. neljännen seinän rikkomista puhuttelemalla suoraan yleisöä ja poikkitaiteellisena elementtinä nukketeatteria. Olen suuri nukketeatterin ystävä ja taiteenmuodolla on oman kokemukseni mukaan kiinnostava ja surrealistinen kyky venyttää lavan todellisuutta rajattomiin mittasuhteisiin. Nukketeatterilla on myös oiva keino etäännyttää katsojat vaikean aiheen äärellä ja esittää kipeitäkin elämän ilmiöitä humoristisella sävyllä. Kokeilimme ehdottamaani käsimanipulaatiota, mikä on yksi nukketeatterin tekniikka. Siinä käsistä tehdään ikään kuin nukkehahmoja. Toteutimme käsimanipulaatiotekniikalla esityksessä yhden kohtauksen, mikä käsitteli esiteini-iässä tapahtuneita seksuaalisia häirintätilanteita risteilylaivalla. Käsimanipulaation tekniikka toi kohtaukseen lapsenomaisen tunnelman ja alleviivasi sitä inhorealista tosiasiaa, että lapsiin kohdistuva laivaristeilyillä tapahtuva seksuaalinen häirintä näyttää olevan todellinen ilmiö. Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa lukiolaistyttö Meeri Pihlström ottaa kantaa ja vetoaa risteilylaivayritysten henkilökunnan vastuuseen puuttua seksuaaliseen häirintään.

Yön yli seilaavilla laivoilla tuntuu vallitsevan aivan omanlaisensa bilekulttuuri ja ajatus jonkinlaisesta ”vapaasta vyöhykkeestä”. Avome-rellä, tällä ihmeellisellä vyöhykkeellä, viinan- ja naisennälässä ei tunneta rajoja eikä toisiin kohdistuvasta ahdistelusta koidu seurauksia. (Pihlström 2018.)

Ehdotin kolme päivää ennen ensi-iltaa esityksen päättyvän yhteiseen lauluun. Olin säveltänyt kappaleen puoli vuotta aiemmin toista aikaisempaa projektia varten. Nyt otimme käyttöön saman säveltämäni melodian ja sanoitimme sen työryhmän kanssa yhdessä ja käytimme hyödyksi myös alkuperäisiä blogitartinoita ja Suomen mediassa julkaistuja seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tapauksia. Esitykseen valittiin myös toinen laulu, mikä kuvaa muistojani erään

kesätyöpaikan seksuaalisesti lähentelevästä pomosta. Laulun sanat ovat luetta-
vissa litteissä 3 ja 4.

5.4 Ensi-ilta ja yleisöä osallistava mielenosoitus

Ensi-ilta päivänä la 3.11.2018 teimme vielä viimeisen läpimenon samana aamuna, mistä valokuvaajaopiskelija Jussi Ronkainen tuli ottamaan videota esityksestä tehtävää traileria varten. Ensi-iltaan saapui noin 80 katsojaa. Pidin yleisölle puheen teatterin aulassa. Puheessa avasin projektin lähtökohtia ja prosessia. Puheen päätteeksi huomasin, että esityksen osallistavan osuuden avaamisessa yleisö olisi tarvinnut selkeämpää infoa. Osa katsojista ei ollut huomannut kirjoittaa aulassa omaa lausetta paperille ennen esitystä. Eräs henkilö yleisöstä kysyi puheeni päätyttyä, tulisiko mielenosoituskyltti kirjoittaa esityksen aikana vai ennen esitystä? Teatterin aulaan oli viety kirjalliset ohjeet mielenosoitukseen osallistumista varten ja näyttelijöiden kirjoittamia kylttejä oli liimattu seinään esimerkiksi. Ymmärsin tässä kohtaa, että yleisölle olisi pitänyt antaa kirjallinen ohje käteen heti lipputiskiltä. Tarjosin yleisölle viisi minuuttia aikaa kirjoittaa lause mielenosoituskylttiin, minkä vuoksi esityksen alkaminen myöhästyi hieman.

Näyttelijöiden läsnäolo oli ensi-illassa latautunutta ja ilmavan oloista. Esiintyjät joutuivat toimimaan mukavuusalueensa reunamilla, koska esityksen lopullista kokonaisuutta oli harjoiteltu läpimenona ennen ensi-iltaa vain neljä kertaa, joista viimeinen harjoitus oli alkuperäisten suunnitelmien vastaisesti ensi-ilta päivän aamulla. Esitys oli silti toimiva ja yleisö nauroi ja liikuttui kyyneliin sen aikana. Muutamassa kohdassa esiintyi myös rytmisiä ongelmia, jotka johtuivat esiintyjien vaatevaihtojen ongelmista ja harjoituskertojen vähäisyydestä. Myös laulukohtauksissa oli aistittavissa jännitystä, eivätkä esiintyjät olleet vielä täysin oppineet laulunsanoja.

Esitys päättyi yleisöä osallistavaan osuuteen, eli mielenosoitukseen, johon osallistui näyttelijöiden lisäksi viisi ihmistä. Näiden katsojien liikutuksen ja jännityksen pystyi tulkitsemaan heidän kasvoiltaan ja oivalsin vasta esityksessä, kuinka rohkeasta teosta olikaan kyse. Katsojat, jotka osallistuivat mielenosoitukseen, toivat esityksen loppuun yllättävän tuulahduksen todellisuudesta. Katsojien läsnäolo lavalla tuntui ikään kuin allekirjoittavan esityksen ja sitovan sen kiinni todellisuuteen. Tässä kohtaa näyttämön ja yleisön välinen ns. neljäs seinä rikottiin ja esiintyjät olivat laskeneet roolinsa alas. Mielenosoitus alleviivasi esityksen sanomaa ja se tuntui voimaannuttavalta. Mielenosoittajien kylteissä luki mm. ”Sinä teit väärin, mutta minä selvisin. Minä olen vahva.”, ”Aupair perheen isä #metoo”, ”Maailma ei muutu yksittäisten sankareiden toimesta, vaan jokaisen uskalluksesta sanoa & tehdä”.

5.5 Esityksen yleisöpalautte

Esitys sai yleisöltään kiitosta ja kyselyjä jatkosta. Vasta seuraavana päivänä huomasimme unohtaneemme viedä yleisölle aulaan vieraskirjan palautetta varten. Sain yleisöltä kuitenkin palautetta henkilökohtaisesti sähköpostitse, Facebookin yksityisviestinä tai julkisesti esityksen Facebook-ryhmään kirjoitettuna. Kirjoittajien luvalla sain julkaista palautteet tässä artikkelissa.

Hei! Olin katsomassa esitystänne Köysiratagalleriassa ja halusin välittää kiitokseni ja ajatukseni, joita esityksestä heräsi. Kohtaaminen muoto aiheutti minussa ja varmasti monessa muussakin paikallaolijassa muistojen, omien kokemusten ja ystävien kertomien kokemusten hyökyaallon. Loppuajasta kurkkua puristi ja sydän hakkasi, silmät kostuivat. Kaikessa rankkuudessaan kokemus oli tervehdyttävä. Lämpö ja ilo esityksen, erityisesti viimeisen kohtauksen, aikana riisuivat häpeästä ja syvästä yksinäisyyden kokemuksesta, joita olen ainakin itse näihin kokemuksiin liittyen tuntenut. Kokemuksesta tuli yhteinen ja tuntui että asiaan liittyvä taakka ja

häpeä siirtyi pois sydämeltä. Tällaiset kokemukset antavat voimaa jatkaa näitä rakenteita/asenteita/käyttäytymismalleja vastaan taistelua, jota arjessa edelleen paljon kohtaa. Kiitos sinulle ja muulle ryhmälle, toivottavasti monet muut saavat vielä kokea tämän saman :)

Moikka Heini! Ajattelin laittaa viestiä, kun olen tosi vaikuttunut eilisestä esityksestä, eikä tullut sanottua siinä esityksen jälkeen. Täytyy sanoa, että olet mielettömän rohkea, kun toit oman kokemuksesi esiin. Juuri siitähän Me Toossa on kyse, asiat muuttuu vasta kun tajutaan, että häirityt ei ole "muista", joilla ei ole niin väliä, vaan kaikkien ystäviä, tyttäriä, siskoja, äitejä, vaimoja...Tämä on eri asia tietää, kuin tuntea ja esityksessä se tuntui. Toit myös hienosti esiin, miten raiskaus ei ole maailmanloppu, eikä kampanjan agenda kosto, vaan se, että saisimme aidosti olla rauhassa, vapaita, turvassa. Todellista voimaa on pahasta huolimatta uskoa ihmisiin. Asioita voi muuttaa, kuten viimeiset 100 vuotta naisten oikeuksien historiaa hyvin osoittaa. Olet upea. Olitte upeita. Kiitos esityksestä.

Facebookissa julkaistut palautteet:

Alma Rajala: Kiitos! Esityksen jälkeen näin aulassa hetkeksi kivettyneitä kasvoja, joiden takana ajatukset ehkä johonkin tiettyyn elämän hetkeen palanneina. Kuten omanikin. Nostipa tunteet pintaan, vanhan häpeänkin, kuitenkin kepeästi, älykkäästi ja hauskastikin, ja ehdotti kuritonta vapautta juuri siitä! Upeaa!

Juha-Pekka Mikkola: Huh. Vielä kiitos. Toivottavasti löytyy lisää foorumeja tätä esittää, ja löytyyhän niitä!! EDIT/lisäys niille, jotka eivät paikalle päässeet: siis rohkea, tarkka, hauska, koskettava, hienosti esitetty, koostettu, musisoitu ja ohjattu esitys, jonka toivottavasti mahdollisimman moni pääsee kokemaan.

Suvi Kanninen: Tänään meni esitys ihon alle ja on vaikea kirjoittaa objektiivisesti. 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä. Sis-koni [Heini Vahteran](#) työ. Raiskaus, sitä seurannut trauma, häpeä, oikeudenkäyntiprosessi ja selviytyminen pisteeseen, jossa otetaan taiteen keinoin kantaa ajankohtaiseen #metoo-keskusteluun. Esitys oli nopeassa ajassa taiten koottu ja esitetty artistinen teos ja teko. Kiitos koko työryhmälle! Ootte ihan parhaita! Esityksen jälkimainin-geissa jaettiin hieman hämmentyneenäkin yhteistä historiaa ja ki-peitä kokemuksia. Miksi niin moni tunnisti itsensä esityksen ma-kaabereista tilanteista, jossa setämiehet (muiden muassa) kom-mentoivat häiritsevästi, kourivat, ehdottelevat sopimattomia, let-kauttelevat ja manspleinaavat itsensä vastuusta. En olisi halunnut poistua tilasta ja siltä vaikutti moni muukin. En haluaisi enää itse-kään olla hiljaa rajanylityksistä, joita oon elämässäni kohdannut. Näitä on tapahtunut sekä teininä että aikuisuudessa. Yksityis- ja työelämässä. Tilanteita, joissa olen ollut hämmentynyt, huvittunut-kin, lamaantunut, syyllistetty, vihainen, häpeässä, pelännyt, minun on pitänyt luikerrella itseni valheilla ja psykologissosiaalisella silmäl-lä väkivallan pelossa ulos, ajatellut että kyseessä oli ehkä väärinkä-sitys, se nyt vaan oli huumoria tai ehkä vika olikin minussa. Puolus-tetaan siis rohkeasti niitä rajoja, omia tai muiden. Puhutaan, vaikka tuntuu että helpompaa olisi vaieta. Stigmatkin vois pikkuhiljaa heit-tää romukoppaan ja laadukkaaseen seksuaalikasvatukseen laittaa lisää määrärahoja! Ugh! Olen puhunut!

Esitys tuntui onnistuneen saavuttamaan yleisön emotionaalisella tasolla ja toi-von, että sillä oli mahdollisimman monelle katsojille puhdistava vaikutus. Työ-ryhmämme päätti esityksen positiivisen palautteen myötä jatkaa yhteistyötä ja työskennellä yhteisen kiertue-esitysten eteen. Työryhmän viralliseksi nimeksi päätettiin Nopean Toiminnan Naiset.

6 NOPEAN TOIMINNAN NAISET– HAASTATTELU JA ESITYSKIERTUE

6.1 Työryhmän ryhmähaastattelu

Projektin viimeinen päivä pyhitettiin prosessin fyysiselle ja henkiselle purulle. Haastattelin työryhmää yhteishaastattelulla ja äänitin haastattelun. Olen litteroinut haastattelun auki niin, että olen poistanut välistä turhia puhekielen täytesanoja selkeämmän ilmaisun vuoksi. Haastattelusta puuttuu valitettavasti yhden näyttelijän, Janina Kosken kommentit, koska hän ei päässyt mukaan haastatteluun. Kysyin ensin ryhmältä, miksi he alun perin lähtivät projektiin mukaan. Kaikki vastasivat tulleen mukaan ensisijaisesti siksi, että projektin aihe kosketti heitä. Toiseksi he mainitsivat kiinnostuneensa activismin käsitteestä ja tavasta tehdä teatteria aktivistisesta näkökulmasta. Kysymys, miten tämä projekti oli activismia, herätti pohdintaa siitä, miten kaikki yhteiskuntakriittinen taide voidaan nähdä activismina. Teatteritaiteen eduksi mainittiin useasti empatia tunteen herättämisen mahdollisuus.

Meri-Tuuli: Tää oli activismia siten, että me tehtiin esitys aiheesta, joka me haluttiin saada ihmisten tietoisuuteen. Me haluttiin herättää keskustelua. Me tehtiin esitys rehellisesti ja saatiin ihmiset katsomaan sitä. Me saatiin meidän sanoma heille läpi. Varmaan voimakkaammin kuin esimerkiksi pitämällä pelkästään mielenosoitus tästä aiheesta tai keräämällä adressi. Sillä tavalla tää oli activismia. Meillä oli missio ja me toteutettiin se. Me menttiin aihe edellä koko ajan. (...) Taiteella on toisenlainen kyky vaikuttaa, koska se herättää ihmisissä empatiaa, tunnetiloja, ymmärrystä. Ihminen saa itse sen kokemuksen, jolloin se ilmiö tulee lähemmäs.

Mariella: (...) Olen aikaisemminkin pitänyt taiteesta, joka ottaa kantaa, vaikeisiinkin asioihin, mistä ei ehkä osata puhua millään muulla keinoin. (...) Tykkään taiteesta, joka ottaa kantaa, välillä jyrkästikin. Tykkään punkista meiningistä. Ei me tässä nyt yritettykään tuoda esille kaikkien ja ko-

ko maailman näkökulmaa tähän metoo-aiheeseen. Tää oli meidän statement. Tää oli punkkia, hyvällä mielellä.

Tuulia: Oli hyvä, että uskalletaan väittää ja että oli ihan selkeä mielipide, että asia on nyt näin. Se oli tosi vapauttavaa. Musta tuntuu, että usein teatterissa pyöritään enemmän aiheen ympärillä ja herätellään kysymyksiä muttei sanota, että "Vittu, tää on tässä!"

Karen: Artivismi ei ollut ennestään tuttu käsite. Se on terminä ollut vapauttava, koska on ollut haastavaa ohjaajana väittää ja kärjistää. Artivismi antaa vapauden sille ilmaisemiselle.

Tuulia: Mulla oli hyvin sellanen "artivisti moment", konkreettinen hetki. Loppubiisin loppuvaiheessa oli sellanen fiilis, että me tehdään vallankumous nyt! (...) Se oli tosi voimakas tunne siinä. Se oli artivismia.

Kolmantena motivaation lähteenä ryhmän jäsenet sanoivat olleen projektin nopean toiminnan teatterin ideologian ja konkreettisesti tiiviin aikataulun. Teatteri-projektiin sitoutuminen vie usein paljon aikaa. Tässä projektista ei kukaan työryhmän jäsenistä saanut myöskään palkkaa. Kaksi viikkoa kestävään projektiin oli heillä kuitenkin mahdollisuus oman palkkatyön tai opiskelun ohella. Koko prosessin aikana työryhmän jäsenet pystyivät sitoutumaan yhteisiin harjoituksiin vain kolme kertaa niin, että kaikki olivat paikalla.

Ohjasin itse näyttelijöitä päivittäin kahdeksan tuntia. Aamupäivän ja iltaharjoituksen välinen kahden tunnin tauko täyttyi usein myös suunnittelutyöllä. Työpäivät venyivät helposti 12 tuntiseksi, ilman todellisia taukoja. Intensiivinen työtahti vei nopeasti myös yöneni. Minulle on tuttua teatteriohjaajana menettää yöneni kaksi viikkoa ennen ensi-iltaa. Nyt kun työskentelyyn oli päiviä varattuna vain kymmenen, oli selvää, että menettäisin yöneni saman tien. Vastaisuudessa jakaisin kymmenen päivän harjoitusajan kolmelle viikolle, jotta harjoitusten välissä olisi vapaapäiviä ja enemmän aikaa reagoida harjoituksista kumpuaviin havaintoihin ja prosessoida niitä. Oli hyvä, että intensiiviset kaksi viikkoa katkaisi tässä tapauksessa syysloma, joka antoi mahdollisuuden alitajunnalle työstää esitystä eteenpäin.

Jännitin läpi prosessin, missä vaiheessa projekti kriisiytyisi pahemman kerran ja näyttelijät alkaisivat kyseenalaistaa yhteistä teosta. Oman kokemukseni mukaan teatteriprojekti ajautuu kriisiin vähintään kerran prosessin aikana. Tässä projektissa mahdollisesta kriisistä keskusteltiin jo etukäteen ja jännitettiin, mitä hän projektin viimeisellä viikolla vielä tulee tapahtumaan. Olisi voinut myös enustaa, ettei kriisille ollut yksinkertaisesti sijaa aikataulussa. Projektiin tulleilla osallistujilla oli erittäin hyvät ryhmätyötaidot ja kyky kestää epävarmuutta ensi-iltaan asti. Työryhmä kantoi yhdessä myös vastuuta lopputuloksesta. Karen Soinila toimi prosessissa myös assistenttina muusikkona toimimisen lisäksi. Kun Karen sairastui toisella viikolla pahaan flunssaan, ottivat muut ryhmän jäsenet kopin myös tuotannollisesta työstä. Työtä jaettiin ja delegoitiin reilusti kaikille. Haastattelussa kävi ilmi myös Meri-Tuuli Lönnin näkökulma vastuun jakamisesta.

Meri-Tuuli: Tämä teknikka jakaa vastuuta. Vastuu jakautuu silleen, että näyttelijänä kannan vastuun omasta tontistani. Ei ehdi kyseenalaistaa sitä esitystä. Uuvun siihen kysymysten tulvaan, mitä näyttelijät harrastaa. Lavalle pitää tarjota vaan jotain, ja jos se ei kelpaa, sulle kerrotaan. Tässä sain näyttelijänä vapauden tarjota lavalle jotain ja sellaisen fiiliksen, että mä olen oman tonttini herra. Nautin siitä, ettei määristä liikaa ja, että saa olla ajatteleva yksilö ja aktiivinen toimija ryhmässä. Siinä oli täydellinen kombinaatio siinä, ettei kaikkea tarvitse kättä pidellen näyttää.

Työskentelyn alkaessa kävi hyvin nopeasti ilmi, että nämä naiset olivat lahjakkaita esiintyjiä, eikä minun tarvinnut käyttää aikaa näyttelijäntyön opettamiseen. Nopean aikataulun vuoksi uskalsin tehdä rohkeita valintoja ja päätöksiä nopeasti. Aikataulun rajallisuus pakotti työryhmän myös pysymään fokusoituneena esityksen tekoon sataprosenttisesti. Vaikka itse väsyneenä harhauduin käyttämään liikaa aikaa ryhmässä syntyneisiin keskusteluihin ja tarinoihin, näyttelijät pitivät usein huolta siitä, että nyt on aika tehdä konkreettista työtä puhumisen sijaan. Nopea toiminta aiheutti myös vapautumisesta perfektionismista omalla kohdallani. Teatteria tulee tehdä mielestäni kunnianhimoisesti ja intohimolla, muttei näyttelijöiden kustannuksella. Teatterin tekemisessä on hyvä muistaa,

ettei työn tarvitsisi olla hampaiden kiristelyä ja täydellisyyden tavoittelua. Teatterissa taide saattaa joskus tehdä hallaa sen tekijöille ja silloin unohtuu huolehtiminen ihmisistä. Teatteriesityksen valmistamisen painetta on ehkä mahdotonta kokonaan poistaa. Vaikka itseäni nopean toiminnan teatterin tekniikka helpotti, ei se ole jokaiselle ryhmän jäsenelle varmastikaan mieluisin vaihtoehto. Karen Soinila toi haastattelussa näkyviin oman näkökulmansa.

Karen: Mulle on haastavaa tää viilauksesta ja perfektionismista luopuminen. Muusikkona mua jännitti, että mitä tästä tulee, koska mä pystyin hyppäämään siihen rooliin vasta siinä prosessin loppupäässä. Olin aika jännittyneenä siitä, ettei mulla ollut yhtään aikaa harjoitella, mä vaan tarjoo ja roiskin menemään. Ehkä se oli toisaalta ihan hyvä. Mulla oli ensi-illassa sellanen olo, että okei nää ideat on hyväksytyt ja näillä mennään, että jes jes, kyllä mä rokkaan tän. Kaikkea ei ole päätetty loppuun asti vaan ne on jonkinlaisia luonnoksia.

Nadja: Kiinnostava tuo luonnos sana. Tässä esityksessä ei oltu viilattu kaikkea loppuun. Joskus kuvataiteessakin luonnokset tuntuvat olevan kiinnostavampia ja väljempinä kuin se lopullinen teos. Tässä oli jotain selaista elävyyttä ja siellä oli ns. happea välissä.

Olen samaa mieltä Nadja Uusiperheen kanssa siitä, että tässä esityksessä oli mielenkiintoista esityksen luonnosmaisuuksia ja sen kykyä elää tarkasti kiinni hetkessä. Esityksessä oli myös jännittävää seurata, kuinka yleisöä osallistava osuus tulisi toimimaan. Mielenosoitus onnistui koskettamaan yleisöä mutta siinä nähtiin myös kehitettäviä osia. Ryhmässä keskusteltiin osallistavan osuuden porrastamisen mahdollisuudesta, niin, että kaikki voisivat periaatteellisesti osallistua mielenosoitukseen, ja että yleisön kutsumisen lavalle olisi voinut rakentaa vielä turvallisemmaksi. Haastattelun keskustelu lipui käsittelemään myös miespuolisten katsojien reaktioita ja ajatuksia esityksestä.

Tuulia: Ensin jännitti, että miten se tulee toimimaan, että onko se yleisölle kiusallista vai voimaannuttavaa. Mä ainakin koin, että se oli voimaannuttavaa. Yksi kaverini sanoi, että häntä pelotti ihan saatanasti tulla sinne la-

valle. Mutta kun hän tuli ja seisoj sen kanssa, niin hän oli tosi onnellinen siitä, että hän teki sen. Vaikka hän tutisi kauhusta siellä lavalla. Selkeesti me onnistuttiin siinä. Se on hienoa, koska yleisön osallistuminen voi olla iso riski.

Nadja: On hienoa, että yleisö tulee osaksi sitä vallankumousta ja avaa suunsa, kun me ollaan niin vaiettuja. Se on sellainen yhdessä mykkyöden ravistelu.

Karen: Esityksessä oli siisti hetki, kun katsojat tuli lavalle. Se, että mä rai-vaan sulle siellä tilan. Ja oli mahtava nähdä, että se katsoja käyttää sen tilan ja että sille oli tilausta. Siinä tuli sellanen olo, että tässä on taiteen merkitys ja minä mahdollistin sinulle tämän.

Meri-Tuuli: Mun ystävät. Kysyin niiltä, että kokiko he, että miestä pilkattiin. He vastasivat, ei tai että, olisko sillä ollut edes väliä. Tää ei ollut mielipide vaan taidetta. Meidän ei tarvinnut kattaa kaikkea ja tuoda esille jokaista näkökulmaa. Me tehtiin taidetta meidän lähtökohdista. Meidän ei pitänyt argumentoida ilmiöitä jokaiselta kantilta. Me ei tehty esitystä miehistä tai kaiken kattavaa esitystä siitä, millaisia miehiä maailmassa on. Tää esitys oli meidän näkökulma seksuaalisesta vallankäytöstä, eikä siihen tarinaan ne hyvät miehet kuulukaan. Ei ne miehet kokenut, että heille olisi naurettu ja tää esitys oli heillekin hyvin emotionaalinen kokemus, missä kaikki tunteet käytiin kuulemma läpi.

Mariella: Mun yksi poikapuolinen kaveri sanoi, että vaikka hän tietää, ettei me tässä kollektiivisesti syytetä miehiä, niin hän koki silti kollektiivista häpeää meidän puolesta. Hän naureskeli ja sanoi, ettei tiennyt pitäisikö hänen pyytää anteeksi. (...) Kyllä hän tietää kohtelevansa naisia paremmin, kuin esim. tämän näytelmän miehet, mutta hänelle tuli sellainen olo, että koko oman sukupuolensa vuoksi hän haluaisi pyytää anteeksi.

Nopean toiminnan teatterin metodi ja osallistava teatteri pakotti minut päästämään irti myös lopullisen esityksen laadun vaatimuksesta. Eihän kymmenen harjoituspäivän jälkeen voinut olettaa lopputuloksen olevan nerokas. Aikataulu tuntui vapauttavan koko työryhmän iloisesti prosessin virtauksen vietäväksi. Kun kellään ei ollut varmaa tietoa lopullisesta esityksestä ja minä ohjaajana lupasin kantaa vastuun esityksen kokoamisesta, ryhmä vapautui luovaan leikkiin. Missään aikaisemmassa ohjauksessani minulla ei ole ollut näin positiivinen ja

rauhallinen olo suhteessa taiteelliseen työhöni. Taiteellisen työskentelyn mukana on viime metreillä seurannut aiemmin aina voimakkaita aggression tunteita erinäisten vastoinkäymisien edessä. Tässä projektissa koin stressini olleen positiivisesti virittyntä. Koin toki valtavaa jännitystä ja kunnianhimoa tehdä parhaani, mutten epätoivoa tai aggressiota työni vuoksi. Tämä oli itselleni suuri oivallus ja helpotus. Näinkin voi tehdä töitä.

6.2 Esityskiertue

Nopean Toiminnan Naiset jatkavat artistista työtä seksuaalista vallankäyttöä vastaan. Työtä tehdään esityksen *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* myötä ja esityksen yhteyteen luotujen draamatyöpajojen ja paneelikeskustelun kautta. Nopean Toiminnan Naiset ja esitys *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* on kutsuttu vierailulle Turun Kaupunginteatteriin, FinFringe festivaaleille ja Ylioppilasteatteriin Helsinkiin. Esityksiä on kevään 2019 kiertueelle sovittuna yksitoista. Koululaisryhmille kohdennetuissa päiväesityksissä on tarjolla myös esitystä purkavia draamatyöpajoja. Sen suunnittelijoina ja ohjaajina toimivat minä ja Meri-Tuuli Lönn. Draamatyöpajassa käsitellään esityksen teemoja nukketatterin käsimanipulaation, Forum-teatterin ja soveltavan draaman menettelmien avulla. Työpajan tavoitteena on oppia tunnistamaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajat ja tutkia keinoja puuttua seksuaaliseen vallankäyttöön.

Turun Kaupunginteatterilla järjestettiin myös ensimmäisen esityksen päätteeksi to 11.04. klo 20.00. paneelikeskustelu, jonka emäntänä toimin minä. Paneelikeskusteluun osallistui Turun Rikosuhripäivystyksen toiminnanohjaaja Leila Taipale ja Lounais-Suomen Koski-hankkeen toiminnanohjaaja Jenna Trogen. Keskustelussa reflektoitii esityksen teemoja ja esiteltiin paikallisen kriisitoiminnan palveluita. Yleisö sai paneelikeskustelussa tärkeää informaatiota siitä, kuinka seksuaalista vallankäyttöä kohdannut uhri saa apua tai kuinka voi tukea uhria omaisena. Keskustelu oli samalla poliittisesti ajankohtainen lähestyvien ke-

vään eduskuntavaalien vuoksi. Kansanedustajaehdokkailla oli ajankohtainen paikka kertoa oma kantansa Suomen seksuaalirikoslain päivittämisessä. Myös yleisölle tarjottiin mahdollisuus yleisökysymyksiin. Nopean Toiminnan Naisten työstä ja kiertueesta saa päivitettyä materiaalia Kulttuurivaltakunta osuuskunnan nettisivuilta: <https://kulttuurivaltakunta.weebly.com/10-kohtausta-seksuaalisesta.html>

7 LOPPUPÄÄTELMÄ

Nopean Toiminnan Naisten vierailuesityksestä Turun Kaupunginteatterissa kirjoitettiin teatteriarvostelu 13.04.2019 Turun Sanomiin. Esityskriitikko Frida Maria Pessi kirjoitti arvionsa esityksestä painavilla sanoilla.

Esitys, jonka en halunnut kertoa minusta. Nopean toiminnan naiset tarkastelevat seksuaalista vallankäyttöä nuoren naisen näkökulmasta ja nostavat esiin yhteiskunnallisesti merkittäviä huomioita. Harvemmin tulee teatterissa hajoiltua kuten nyt. Naurattaa, itkettää, suututtaa, ahdistaa. Tehokas ei ole sana, jota tulee käytettyä teatterissa puhuttaessa, mutta silti se sopii täydellisesti kuvaamaan Nopean toiminnan naisten näytelmää 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä. Esitys pistää ajattelemaan ja ymmärtämään samalla, kun se tekee selväksi, että tässä on piste ja raja.” (Liite 2. Turun Sanomien kritiikki.)

Olemme työryhmänä ottaneet kiitollisena vastaan valtavan määrän positiivista palautetta juuri nyt esitettävistä Turun Kaupunginteatterin esityksistä, paneelikeskustelusta ja työpajoista. Nopean Toiminnan Naiset jatkavat kiertuettaan ja nyt esitykselle etsitään lisää yhteistyökumppaneita ja esiintymistiloja keväälle 2020 asti.

Teatteri on taiteenmuoto, josta olen löytänyt oman kieleni ja tavan käsitellä maailmaa ja vaikuttaa ympäristöni. Käsikirjoittajana ja ohjaajana minulla on mahdollisuus syventyä monisyisiin ongelmiin monesta näkökulmasta ja tuoda nämä näkökulmat esille. Voin havainnoida ja tutkia todellisuutta ja tuoda esille kollektiivisia alitajunnassa piileviä asenteita ja normeja. Uskon, että taiteella on mahdollisuus kyseenalaistaa ajassamme vallitsevat normit ja vaikuttaa katsojien empatian tunteeseen ja näin lopulta vaikuttaa yhteiskuntaan ja sen tulevaisuuteen. Tällainen puhe voidaan nähdä romanttisena ja utopistisena taivaanrannan maalailuna, mutta minussa elää kuitenkin toivo taiteen mahdollisuudesta ylläpitää ihmisyyden arvoa yllä.

Tämän projektin ja artivismin myötä olen kasvanut ohjaajana rohkeammaksi ottamaan kantaa yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Oma työni jatkuu varmasti artivismin parissa ja seksuaalisen vallankäytön teeman kanssa niin kauan kuin työtä on vielä tehtävänä. Toivon, että Nopean Toiminnan Naiset jatkaisivat työtä kanssani jatkossakin ja myös uusilla aiheilla. Toivoisin todella, että seksuaalista vallankäyttöä käsittelevä ihmisoikeuskysymys saataisiin mahdollisimman nopeasti pois päiväjärjestyksestä. Nyt on kiire keskittyä suurempiinkin ja koko ihmiskuntaa käsitteleviin ongelmiin, kuten esimerkiksi ilmastonmuutokseen.

Tämä teatteriprojekti antoi itselleni uutta ammatillista suuntaa, johon voin tulevaisuudessa kehittyä ja kasvaa. Eniten olen innoissani nopean toiminnan teatterin mahdollisuuksista vaikuttaa ja reagoida yhteiskunnallisiin ilmiöihin nopeasti. Yhteiskunnan valtarakenteet pysyvät tiukasti valtaapitävillä, eikä muutosta synny hetkessä. Väitän, että Nopean Toiminnan Naiset onnistuivat tavoitteessaan olla osa yhteiskunnallista muutosta tasa-arvoa kohti. Täten väitän *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* esityksen ja sen prosessin olevan artistinen teko.

LÄHTEET

Aghed, M. 2018. *Artivism – Konsten att göra fred*. Visto förlag, Viljandi.

Amnesty International Suomen osasto 2019. Viitattu 6.3.2019. *Oikeuksien arpapeli naisiin kohdistuvat raiskausrikokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa*. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/amnesty-fi/2019/03/06061152/Oikeuksien-arpapeli_final.pdf.

Bruguera, T. 2013. Viitattu 20.03.2019. *Art + activism = activism*. Ted Global. Videolinkki. <https://www.youtube.com/watch?v=C38sPtBj4uo>.

European Union Agency for Fundamental Rights 2014. Viitattu 20.03.2019. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

Imposti, G. 2010. *Dissident “Street Art” Resisting Neo-Soviet Discourse: the “Voina” and “Pussy Riot” Groups*. *Between* vol.5, n.10, 6–12.

Kallio, M. 2015. *Oon siellä jossain mun*. Väestöliitto ry, Helsinki.

Karttunen, U. 2008. *Aktivistinen taide, aikamme rappiotaide*. *Taide*, 4/2008, 42–46.

Korhonen, P. & Airaksinen, R. 2014. *Hyvä hankaus 2.0*. Taideyliopisto Kokos-julkaisusarja 1/2014. Tallinna, 14–25.

Kulttuurivaltakunta osuuskunta 2019. Viitattu 20.03.2019 <https://kulttuurivaltakunta.weebly.com/>

Laimio, A. & Karnell, S. 2010. teoksessa Laatikainen, T. (toim.) *Vertaistoiminta kannattaa*. Asumispalvelusäätiö ASPA. SOLVER Palvelut Oy, 11–12.

Launis, M. Hazard, K. Honkala, A. Kari, E. Kukka, S. Kärppä, L. Lounela, E. Meri, M. Niklander, E. Nuutinen, H. Shakya, H. Sevimli, A & Tiensuu, M. 2018. *Tästä saa puhua! #memyös, Seksuaalista väkivaltaa Suomessa*. Kustantamo S&S, Helsinki.

Lindén, H. Mantela, M. Talvio, R. Ilmaranta, K. Koskinen, E. & Penttiläinen, M. 2018. *#Metoo vallankumous– Miten hiljaisuus rikottiin?* Like Kustannus, Helsinki, 37–45, 134–136.

Mehto, K. 2008. *Draamamenetelmät ja tieto – Teatterin ja teknologian kohtaamisia*. Yliopistopaino, Helsinki.

Niemi, K. 2017. Viitattu 20.03.2019. Dokumenttielokuva §1. <http://katjaniemi.fi/thecrow/>

Nopean toiminnan joukot 2019. Viitattu 22.03.2019.
<http://nopeantoiminnanjoukot.blogspot.com/2009/>

Pihlström, M. 2018. HS mielipidekirjoitus 15.4.2018. Viitattu 25.03.2019.
<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005642043.html>.

Raiskausrikoslaki 20/2014. Annettu Helsingissä 6.5.2014. Viitattu 22.03.2018.
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ev+35/2014>.

Saari, E. 2019. Nopean Toiminnan joukot. Kajaanin Harrastajateatteri. Haastattelu 26.3.2019.

Salas, J. 1996. *Improvising real life – Personal Story in Playback Theatre*. 2. painos. Hunt Publishing Company, Iowa/Kendall.

Schober, A. 2009. *Cinema as Political Movement in Democratic and Totalitarian Societies since the 1960s* teoksessa *Public Spheres After Socialism*. Intellect Bristol, UK /Chicago, USA.

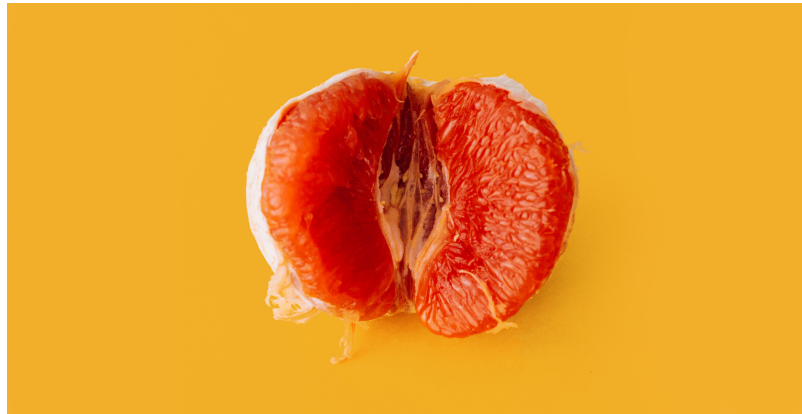
Suomen virallinen tilasto SVT 2019. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tilastokeskus, Helsinki. Viitattu: 03.03.2019. http://www.stat.fi/til/rpk/2018/04/rpk_2018_04_2019-01-17_tie_001_fi.html

Wetoesitys-blogi 2017. Viitattu 20.03.2019.
<http://wetoesitys.weebly.com/tarinat/kerro-tarinasi#comments>

Liite 1.

AVOIN HAKU

10 päivää – 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä

TULE MUKAAN NOPEAN TOIMINNAN AKTIVISTISEN TEATTERIPROJEKTIN TYÖSTÄMISEEN

#metoo #jokuraja! #artivismi

Projektin aiheena ja tavoitteena on olla osa pitkäjänteistä työtä kitkeä seksuaalinen vallankäyttö yhteiskuntamme rakenteista ja toimia moottorina kohti yhteiskunnallista muutosta. Samalla projekti tarjoaa kanavan globaaliin ja kollektiiviseen ongelmaan työstämällä seksuaalista vallankäyttöä taiteen keinoin. Nopean toiminnan teatteriprojektissa tutkitaan aktivismin ja teatteritaiteen rajapintaa ja soveltavan teatterin keinoja käsitellä ja vaikuttaa yhteiskunnallisesti ja nopeasti yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja ongelmiin. Osallistavan teatteriprojektin kautta aiheen työstäminen on mahdollista niin esityksen tekijöille kuin sen yleisölle. Työryhmään haetaan esiintyjä ja ohjaajia. Esityksen muoto on fragmentaarinen ja sen 10 erillistä kohtausta työstetään 10 päivän ajan pienryhmissä ja yhdessä. Esityksen kokoamisesta yhtenäiseksi teokseksi vastaa ohjaaja Heini Vahtera. Nopean toiminnan taideprojektin esitystilana toimii Turun Taideakatemia Köysiteatteri. Esitys voi laajentua prosessin myötä myös julkiseen tilaan esim. Turun kaduille. **Esitys Turun Taideakatemia Köysiteatterissa la 3.11. klo: 19:00.**

Esiintyjänä ja ohjaajana voivat toimia kaikki aikuiset (K-18) ihmiset ikää tai sukupuolta katsomatta, jotka kokevat paloa käsitellä aihetta. Nopean toiminnan teatteriprojektissa kuka vain voi olla vaikuttaja ja aktivisti. Olit sitten teatterin, tanssin, musiikin, elokuvan, nukketatterin tai jonkun muun esittävän taiteen ammattilainen, opiskelija tai harrastaja, voit tuoda panoksesi osaksi esitystä. Ilmoittaudu mukaan pe 12.10.2018. klo: 20:00. mennessä sähköpostilla osoitteeseen heini.vahtera@gmail.com

Kerro sähköpostissa lyhyesti:

- mitä haluaisit projektissa tehdä
- mitä olet aikaisemmin tehnyt
- mahdolliset osallistumisesi ajalle ti 16.10.2018.- su 21.10.2018 ja ma 29.10.2018. - su 04.11.2018. Projektin startti on Köysiteatterissa ti 16.10.2018. klo: 12:00-15:00. Linnankatu 58, 20100 Turku.

Lisätiedot ja haastattelut:

heini.vahtera@gmail.com

Yhteistyössä: Turun Taideakatemia YAMK Soveltava taide

Liite 2.

Turun Sanomat 13.04.2019.

Esitys, jonka en halunnut kertoa minusta

Teatteriarvio: Nopean toiminnan naiset tarkastelevat seksuaalista vallankäyttöä nuoren naisen näkökulmasta ja nostavat esiin yhteiskunnallisesti merkittäviä huomioita.

Nopean Toiminnan Naiset: 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.

Käsikirjoitus Heini Vahtera ja työryhmä, ohjaus Heini Vahtera, musiikki Karen Soinila, laulut Vahtera, Soinila ja työryhmä, koreografia Tuulia Lindholm, puvustus ja lavastus työryhmä. Vierailuesitys Turun kaupunginteatterin Sopukassa 11.4.

Harvemmin tulee teatterissa hajoiltua kuten nyt. Naurattaa, itkettää, suututtaa, ahdistaa. Tehokas ei ole sana, jota tulee käytettyä teatterista puhuttaessa, mutta silti se sopii täydellisesti kuvaamaan Nopean toiminnan naisten näytelmää **10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä**.

Esitys pistää ajattelemaan ja ymmärtämään samalla, kun se tekee selväksi, että tässä on piste ja raja.

Näytelmä on syntynyt osana ohjaaja-käsikirjoittaja **Heini Vahteran** Turun ammattikorkeakoulun taideakatemian soveltavan taiteen opinnäytetyötä, ja se kertoo myös Vahteran oman kokemuksen raiskauksesta ja sen käsittelystä oikeussalissa. Kaikki muukin lavalla perustuu todellisiin kokemuksiin.

Tarinallisessa kehyksessä seurataan nuoren Heidin elämää lapsesta aikuiseksi ja pysähdytään naiseksi kasvamisen kipupisteisiin. Kuinka usein suljemmekaan silmämme siltä todellisuudelta, johon tyttöjä kasvatamme. Mediassakin puututaan helpommin yksittäisiin kuin yhteiskunnallisiin epäkohtiin.

Mutta totuus on se, että naisen rooli tuntuu edelleen olevan vakio ja viihdeteollisuuden kuvasto rakastaa sen vakion ruokkimista.

Esimerkiksi mediatutkija **Richard Dyer** on kirjoittanut katseen merkityksestä, siitä miten miehen on ollut kulttuurillisesti hyväksyttävämpää katsoa avoimemmin naista kuin naisen miestä.

Tällaiset kulttuurillisesti asetetut normit haittaavat sukupuolten välistä tasa-arvoa ja luovat valta-asetelmia, joiden olemassaololle on vaikea löytää järjellisiä tai oikeutettuja perusteluja.

Silti elämme maailmassa, jossa valta-asetelmat seuraavat meitä töihin, kouluun, kadunvarsien mainostauluihin, harrastuksiin ja ihmisten puheisiin.

Haluaisin sanoa, etten tunnista itseäni esityksen kohtauksista, mutta se olisi valhe. Miesvaltaisen opinahjon mukahauskaa alapääläppää heittävät esimiehet, julkeat huomionosoitukset julkisilla paikoilla sekä isän avuttomuus lapsen kasvaessa tulevat iholle ja pistävät ajattelemaan.

Musta huumori ja kärjistyksen toimitukset toimivat tehokeinoina, joiden voima on kipeän lisäksi myös vapauttava. Miehet esiintyvät näytelmässä melko yksipuolisina stereotyyppinä.

Janina Koski, Tuulia Lindholm, Meri-Tuuli Lönn, Mariella Nikkanen, Nadja Uusiperhe ottavat rohkeasti erilaisia rooleja lavalla.

Sitten tajuan, että tämä ei ole heidän tarinansa, eikä esitys väitä, että kaikki miehet olisivat tietynlaisia. *10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä* kertoo naisten kokemuksista ja siitä, millaisena maailma meille aivan liian usein näyttää.

Esitysteknisesti sulavina konjunktioina etenevä näytelmä on hyvin rakennettu.

Karen Soinilan livemusiikilla säestetty maailma on satumaisuudessaan rehellisen realistinen. Ronskisuus ja hienotunteisuus lyövät kättä ja palvelevat tarkoitustaan.

Paneelikeskusteluilla ja työpajoilla ryhdytty kokonaisuus kiteytyy esityksen päättävään mielenilmaisuun. Lavalla nostetuista kylteistä huokuu toive, että me saisimme olla naisia haluamallamme tavalla, turvallisesti, hyväksytysti ja tunnustetusti.

Frida Maria Pessi

Liite 3

Irstas pomohumppa

(säv. Heini Vahtera, sov. Karen Soinila, san. Heini Vahtera ja työryhmä.)

1. Päivät kesätyössä ravintolassa

Kannan lautasia niska limassa

Kiire on ja kuumakin, mut vielä vaikeempaa,

kun pomo tulee paikalle, kaverit mua varoittaa...varoittaa

2. Pomo susta tykkää, ehkä liikaakin, edellisen otti vähän väkisin

Ole varovainen, se naisii rakastaa, kyydiin kotiin tarjoaa ja sisään kylään tunkeaa...tunkee vaan.

Kerto: Hups hei, voi ei, hän läpsäs takapuolelle,

Hups hei, ei hei, mä kierrän salin puolelle, pomo piirittää mua vaan.

3. Mulle pomo hymyilee ja vinkkaa paikalle,

kyselee mun nimeä ja haisee kiimalle.

Kuiskaa korvaan kysyen, saisko piparii?

Koitan kuulla väärin. Ai oonko käynyt riparii, riparii?

Kerto: Hups hei, voi ei, hän työntää taskuun setelin

Hups hei, ei hei, mä tahdon nostaa metelin, mut duunii tarvin vaan, duunii tarvin vaan,

Hups hei, voi ei, hän läpsäs takapuolelle

Hups hei, ei hei, mä kierrän salin puolelle, pomo piirittää mua vaan, piirittää mua vaan, piirittää mua vaan.

Liite 4

Loppulaulu

(Säv. Heini Vahtera, Sov. Karen Soinila, San. Nopean Toiminnan Naiset.)

§Pöydän alla työhaastattelussa
 §Metrotunnelin portaikossa
 §Konduktööri VR:n hytissä
 §Työkaveri vessankopissa
 §Sukulaisetä paidan alla
 §Poikaystävä lattialla
 §Vitun Esa juhannusmökissä

§Kuurotyttöjen siskonpedissä
 §Rippileirillä pappien sylissä
 §Ruotsinlaivalla buffetissa
 §Paikallisessa Osuuspankissa
 §Facebookissa, Inboxissa
 §Twitterissä, Tinderissä
 §Ohjaajaguru studiossa
 §Teatteriohjaaja enskabileissä

Kerto:

Jos voisin tehdä mitä vaan
 kulkisin kotiini iltaisin ilman taksia
 Pervot sedät heittäisin vankilaan
 Sammuisin ihan minne vaan!

Jos voisin tehdä mitä vaan
 Juoksisin alasti ympäri kaupunkia
 Irstaat pomot irtisanotaan!
 Rentoutuisin turkkilaissaunassa!

(välisoitto, jonka aikana osallistava mielenosoitus)

Jos voisin tehdä mitä vaan
 kulkisin kotiini iltaisin ilman taksia
 Pervot sedät heittäisin vankilaan
 Sammuisin ihan minne vaan!

Jos voisin tehdä mitä vaan
 Juoksisin alasti ympäri kaupunkia
 Irstaat pomot irtisanotaan!
 Rentoutuisin turkkilaissaunassa!

KUVAT

Kuva 1. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.

Kuva 2. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.

Kuva 3. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.

Kuva 4. Promo-kuva esityksestä 10 kohtausta seksuaalisesta vallankäytöstä.

NOPEAN TOIMINNAN NAISET VIERAILLEE.

 teatteri
TURUN KAUPUNGINTEATTERI

MUSTA KOMEDIA NAISEKSI KASVAMISEN KIPUPISTEISTÄ

10 KOHTAUSTA SEKSUAALISESTA VALLANKÄYTÖSTÄ

*"NOSTIPA TUNTEET PINTAAN, VANHAN HÄPEÄNKIN, KUITENKIN KEPEÄSTI, ÄLYKKÄÄSTI JA HAUSKASTIKIN.
JA EHDOTTI KURITONTA VAPAUTTA JUURI SIITÄ! UPEAA!" -KATSOJAN PALAUTE*

TURUN KAUPUNGINTEATTERI (Sopukka)

to 11.4. klo 13:00 pe 12.4. klo 13:00 pe 26.4. klo 19:00
to 11.4. klo 19:00 pe 26.4. klo 13:00 to 3.5. klo 13:00

LIPUT: TEATTERI.TURKU.FI
OHJAAJA: HEINI VAHTERA

#METOO #JOKURAJA! #SUOSTUMUS2018 #ARTIVISMI

TURKU AMK

 KULTTUURIVALTAKUNTA

Kuva 5. Juliste Turun Kaupunginteatterin vierailusta. Grafiikka: Matti Vahtera.